

Univerza v Mariboru
Fakulteta za varnostne vede

DIPLOMSKO DELO

Preprečevanje mladoletniškega prestopništva – pomen in iskanje najboljšega
pristopa

Junij, 2010

Bernarda Puhan

Mentor: red. prof. dr. Gorazd Meško

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju red. prof. dr. Gorazdu Mešku za hitro odzivnost, strokovne nasvete, potrpežljivost in vzpodbudne besede takrat, ko so bile le-te najbolj potrebne.

Zahvala za to, da je bil raziskovalni del diplomske naloge izveden v tako kratkem času gre prav vsem predstavnikom organizacij/društev v Murski Soboti in okolici. Zahvaljujem se jim za stoddotno pripravljenost za sodelovanje, njihov čas, prijaznost, izkazan interes za obravnavano problematiko ter dragocene informacije in izkušnje, ki so jih nesebično delili z mano.

Slavici Božič, profesorici slovenskega jezika in književnosti, se zahvaljujem za lektoriranje diplomske naloge, Tini Preglau Ostrožnik, profesorici slovenščine in angleščine, pa za prevod povzetka v angleški jezik.

Še posebej se za potrpežljivost, prenašanje in vzpodbude v času pisanja diplomske naloge ter pomoč tekom celotnega študija zahvaljujem družini in Frenku.

KAZALO

1	Uvod.....	1
1.1	Temeljni pojmi (kot pojasnilo glede uporabe posameznih t�rminov)	3
2	Mladoletniško prestopništvo.....	4
2.1	Od uporništva in iskanja samega sebe do prestopništva.....	5
2.2	Dejavniki tveganja mladoletniškega prestopništva.....	6
2.2.1	Kapitalistični sistem, državna politika in druŹba.....	7
2.2.2	DruŹina.....	8
2.2.3	Šola	9
2.2.4	Vrstniki	11
2.2.5	Mediji.....	11
3	Preprečevanje mladoletniškega prestopništva	13
3.1	(Medicinski) model preprečevanja	13
3.2	Tipologija preprečevanja po Tonryju in Farringtonu	14
3.3	Ravni izvajanja politike preprečevanja.....	15
3.3.1	DrŹavna ali nacionalna raven.....	16
3.3.2	Lokalna raven	16
3.3.3	Institucionalna raven.....	17
3.4	Pomen zgodnje intervencije.....	20
3.5	Skupnostna (socialna) prevencija	22
3.5.1	Principi skupnostnega preprečevanja kriminalitete	22
3.5.2	Načrtovanje strategij preprečevanja kriminalitete v skupnosti.....	23
3.6	Razvojna prevencija.....	24
3.6.1	Varovalni dejavniki.....	25
4	Iskanje najboljšega pristopa.....	26
4.1	Tuja praksa in domača prizadevanja.....	26
4.1.1	Communities That Care	26
4.1.2	Domača prizadevanja.....	30
4.2	Medinstitucionalni oziroma multidisciplinarni pristop.....	33
4.3	K otroku (mladostniku) usmerjen pristop v nevladnih organizacijah.....	33

4.3.1 Pomen kakovostnega preživljanja prostega časa	34
4.3.2 Skupaj z otroki/mladimi	35
4.3.3 ...vendar ne namesto njih	35
4.3.4 Prostovoljci kot dodatna vrednost.....	36
5 Idealno – realno?.....	37
6 Uvod v raziskovalni del	42
7 Uporabljene metode.....	43
7. 1 Vprašalnik.....	43
8 Zbiranje, urejanje in obdelava podatkov.....	44
9 Hipoteze.....	45
10 Predstavitev rezultatov.....	46
10.1 Identificirane organizacije	50
11 Preverjanje hipotez in interpretacija rezultatov	65
12 Zaključni sklepi, razmišljanja in predlogi.....	68
LITERATURA	73
PRILOGA 1	79
PRILOGA 2	83

KAZALO TABEL

Tabela 1: Dejavniki tveganja in njihov vpliv na problematično vedenje v adolescenci	27
Tabela 2: Število kaznivih dejanj mladoletnikov na območju policijske uprave Murska Sobota v letih od 2005 do 2009.	46
Tabela 3: Število kazenskih zadev in izrečenih vzgojnih ukrepov zoper mladoletnike na Okrožnem sodišču v Murski Soboti v letih od 2005 do 2009.	47

KAZALO DIAGRAMOV

Diagram 1: Izgradnja varovalnih dejavnikov: Socialno razvojna strategija.....	28
---	----

POVZETEK

Otroci oziroma mladi z odklonskim vedenjem nekaj sporočajo. Če teh sporočil nismo sposobni razumeti, postane njihova težnja po izražanju stiske še večja. Za preprečevanje odklonskosti in posledično prestopništva mladih je poznavanje dejavnikov tveganja mladostniškega prestopništva v posamezni skupnosti izredno pomembno. V teoretičnem delu smo se iz izhodišča – petih najpomembnejših (in za vsako skupnost značilnih) dejavnikov tveganja – podali na težko pot iskanja najboljšega pristopa za preprečevanje mladostniškega prestopništva. Ugotovili smo, da ne moremo izdelati algoritma, s katerim bi lahko kot po tekočem traku reševali nastale probleme, saj je pristop za preprečevanje mladostniškega prestopništva odvisen predvsem od časa, kraja in »uporabnikov«. Kljub temu smo na podlagi uporabljene strokovne literature, lastnega razmišljanja in idej zasnovali pristop, ki je tako splošen, da bi se lahko uporabljal v vsaki skupnosti. Pristop vsebuje štiri komponente: v tveganje usmerjeno preprečevanje odklonskosti v mladostništvu, socialna + razvojna = socialno - razvojna strategija, medinstitucionalni oziroma multidisciplinarni pristop ter k otroku (mladostniku) usmerjen pristop. Teoretični del diplomske naloge smo zaključili z umestitvijo »našega« pristopa v realnost.

Z raziskovalnim delom diplomske naloge smo želeli pridobiti vpogled v reševanje problematike mladostnega prestopništva na območju Murske Sobotne in okolice. Ugotovili smo, da se na tem območju s preprečevanjem mladostniškega prestopništva, bodisi na neposreden bodisi na posreden način, ukvarja 12 organizacij/društev. Večina teh organizacij med seboj sodeluje, vendar smo ugotovili, da kvantiteta sodelovanja ni enaka kvaliteti. Največji problem naši sogovorniki vidijo v tem, da organizacij, ki bi se ukvarjale s specifično problematiko (npr. preprečevanje uživanja nedovoljenih drog), v Murski Soboti sploh ni, pogrešajo pa tudi nekakšen klub mladih. Klub mladih naj bi bil prostor kvalitetnega preživljanja prostega časa z jasno postavljenimi »pravili igre«, sama igra pa bi bila prepuščena otrokom/mladim.

Ključne besede: otroci, mladi, odklonsko vedenje, mladostniško prestopništvo, preprečevanje

JUVENILE DELINQUENCY PREVENTION - SEARCHING FOR THE BEST APPROACH

ABSTRACT

Children/young people are signaling something with their delinquent behaviour. If we are unable to understand their messages, their tendency towards expressing their needs grows in strength. Recognizing the factors of juvenile delinquency in a society is of core importance as it enables deviation prevention and consecutive juvenile delinquency. The theoretic part derives from the basis of the five most important (and typical of each society) risk factors and leads us towards the best approach to juvenile delinquency prevention. We determined that we are not able to form an algorithm which would serve as the basis for quick problem solving as approaches towards juvenile delinquency prevention differ in time, location and “user” determination. In spite of all this, study of literature, our thinking and brain storming lead us towards a general approach, which could be used in each society. “Our approach” consists of four components: Prevention of juvenile delinquency with risk tendency, Social+development = social-development strategy, Interinstitutional or multidisciplinary approach, Approach with the focus on a child (young people). In the final part of our theory we try to place “our” approach into reality.

The research part of this paper gives us an insight into juvenile delinquency problem and its solutions in the Murska Sobota area and its surroundings. We defined that there are 12 organizations/associations which deal with juvenile delinquency directly or indirectly. The majority of these organizations is connected, but the quantity of cooperation does not mean the same as quality. The core problem according to our interviewees is that Murska Sobota lacks an organization which would deal with a specific problem (e.g. prevention of drug abuse), they also miss a sort of a youth club. A youth club would be a place where children could spend their free time in a quality manner, with clearly set “rules of the game”, however the game could be chosen by the children/young people themselves.

Key words: children, young people, delinquency, juvenile delinquency, prevention

1 Uvod

Spodnji citat na kratko, vendar jedrnato zaobjame bistvo diplomske naloge, ki je nastajala v težnji, postaviti se na stran in v bran otrok, mladih in tistih, ki so že zašli na kriva pota¹.

»Prositi me, da ne bi kršil norm, je enako, kot otroku reči, naj ne je sladkarij, ker je to zanj slabo. Otrok bo jedel sladkarije, dokler mu ne boste dokazali, zakaj je to slabo. Ponuditi mu morate tudi nadomestek za sladkarije. Velikokrat so mi dejali, da je to, kar počnem slabo, vendar mi niso ponudili nadomestka ali možnosti, da bi se poskusil drugače uveljaviti.« (Charles Manson v Meško, 1997: 65)

Pomanjkanje alternativ, volje in motivacije ter revna predstava o možnem drugačnem življenju (Ule, 2000: 39) zaznamujejo mlade, ki so se znašli v takšni ali drugačni stiski sodobnega življenja mladega človeka. Mladi morajo danes poskrbeti za to, da »postanejo problem«, če želijo, da se jih resno jemlje (Ule, 2000: 84). Ni se težko strinjati z Rener (v Lisec, Metelko Lisec 2004: 221), ki pravi: »Kazniva dejanja so krik po »referenčnem odraslem«, ki bo s svojo navzočnostjo v ključnih trenutkih mladostnikovega odraščanja pomagal na novo ovrednotiti njegovo doživljanje, njegovo zgodovino in njegove sanje ter pomagal skupaj z njim poiskati nov »referenčni okvir« smisla, nove koordinate s perspektivo prihodnosti napolnjene sedanjosti.«

V teoretičnem delu diplomske naloge bomo najprej skozi (nekatero) dejavnike tveganja ponovno opozorili na (že odkrite) vzroke mladoletniškega prestopništva. Omenili bomo tristopenjski (medicinski) model preprečevanja kriminalitete in se v nadaljevanju osredotočili na primarno in sekundarno prevencijo. Pri Tonry in Farringtonovi tipologiji preprečevanja kriminalitete bomo nekoliko več pozornosti namenili skupnostni in razvojni

¹ Teoretični del diplomske naloge je napisan v duhu socioloških teorij, ki domnevajo, da so vzroki kriminalitete zunaj posameznika in so del družbenega okolja. Kriminaliteto tako povzročajo slaba izobrazba, revščina, neustrezno bivanje, neustrezna socializacija, razbite družine, delinkventni vrstniki, slabo starševstvo, težave v družini in kriminogeno družbeno okolje (Meško, 1998: 71-72).

prevenaciji. Poudarili bomo pomen zgodnje intervencije in varovalnih dejavnikov za uspešno preprečevanje mladoletniškega prestopništva. Podali se bomo na pot iskanja najboljšega pristopa, ki mora biti dovolj dober, da bo sprejet v (strokovni) javnosti, vendar najboljši za otroka oziroma mladostnika. V zaključku teoretičnega dela diplomske naloge bomo teorijo oziroma zamisli preprečevanja mladoletniškega prestopništva iz strokovne literature poskušali umestiti v realnost, ki uresničevanju idej in zamisli postavlja nemalo preprek.

Raziskovalni del diplomske naloge je krajevno omejen na območje Murske Sobotne z ožjo okolico. V pregled nismo vzeli celotnega Pomurja, saj je vsaka (lokalna) skupnost zgodba zase, preventivni programi pa naj bi bili prilagojeni specifičnim potrebam posamezne (lokalne) skupnosti. Namen raziskovalnega dela diplomske naloge je pridobiti vpogled v reševanje problematike mladoletniškega prestopništva na območju Murske Sobotne in okolice. Namen je raziskati »ponudbo« preprečevalne dejavnosti na omenjenem območju, glavni cilj pa identificirati organizacije, društva in posameznike na območju Murske Sobotne in okolice, ki se bodisi na neposreden bodisi na posreden način² ukvarjajo s preprečevalno dejavnostjo na področju mladoletniškega prestopništva ter ugotoviti, kje je »manjko« te dejavnosti oziroma kakšno alternativo odklonskosti bi otrokom/mladim na območju Murske Sobotne in okolice še lahko/morali ponuditi. V zaključku raziskovalnega dela želimo podati oceno trenutnih prizadevanj in predloge, ideje in zamisli za nadaljnje delo na področju preprečevanja mladoletniškega prestopništva v Murski Soboti in okolici.

² Posreden način preprečevanja mladoletniškega prestopništva v smislu ponudbe kvalitetnega preživljanja prostega časa. Če otrokom/mladim ponudimo alternativo odklonskosti, lahko posledično zmanjšamo število odklonov in prestopkov otrok/mladostnikov.

1.1 Temeljni pojmi (kot pojasnilo glede uporabe posameznih t rminov)

Da bi bilo preprečevanje mladoletniškega prestopništva kar se da učinkovito, je z njim potrebno začeti že zelo zgodaj. Obdobje mladosti se v marsičem razlikuje od otroštva, zato bomo v diplomski nalogi uporabljali oba t rmina, tako otrok/otroci kot mladostnik/mladi.

Čeprav Konvencija o otrokovih pravicah (1989) otroka pojmuje kot »vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let«, bomo t rmin **otrok** uporabljali tako kot Kazenski zakonik Republike Slovenije (2009) za vsako človeško bitje do štirinajstega leta starosti.

Za obdobje od petnajstega pa vse tja do devetindvajsetega leta starosti Urad za mladino RS uporablja t rmin **mladi**. Mi bomo ta t rmin uporabljali za osebe do nekje petindvajsetega leta starosti oziroma do zaključka srednje šole.

T rmin **mladostnik** bomo uporabljali za posameznika populacije mladih. Pravnemu t rminu **mladoletnik** se bomo izogibali iz preprostega razloga: če uporabljamo pravni t rmin mladoletnik, priznavamo, da nam je spodletelo pri primarnem in sekundarnem preprečevanju mladoletniškega prestopništva. S tem pa nikakor ne zanikamo nujnosti terciarnega preprečevanja, le želimo si, da bi z leta v leto bilo manj potrebno.

Pod pojmom **mladoletniško prestopništvo** razumemo ravnanja mladoletnikov (osebe med 14. in 18. letom starosti), ki pomenijo kršitev kazensko-pravnih norm in jih zakonodajalec glede na stopnjo družbene nevarnosti ravnanja določi kot kazniva dejanja ali pa kot prekrške (Meško, 1997: 90, Oven, 1995: 38).

Pod pojmom **odklonskost** razumemo kršitev kakršnih koli družbenih norm (Oven, 1995: 38), neprilagojenost, vedenja, ki v veliki meri odsevajo nemir mladoletnikov, kot npr. neopravičeno izostajanje od pouka, beganje z doma, popivanje na javnih mestih, jemanje drog (Meško, 1997: 82), nasilništvo ipd. Odklonsko vedenje je nesprejemljivo oziroma nezaželjeno vedenje, ki ga kot takega določa družba.

2 Mladoletniško prestopništvo

Da bi lahko preprečili, moramo najprej vedeti, proti komu ali čemu se bomo »borili«. Razumevanje mladoletniškega prestopništva, predvsem pa dejavnikov tveganja, je zelo pomembno.

Prestopniško vedenje se ne pojavi kar naenkrat, brez opozoril (Farrington, 1995, v Meško, 1997: 210; Thornberry, 1993: 22). Otroci nam s svojim bolj ali manj problematičnim vedenjem pošiljajo sporočila, katera moramo biti sposobni razumeti. Nenehno nas opozarjajo, da jih je strah, da so frustrirani in zmedeni, vendar tega ne upajo na glas povedati, ker bi tako postali še bolj ranljivi.

V nadaljevanju se bomo na kratko sprehodili skozi obdobje adolescence. Dejavnike tveganja bomo zaradi nestrinjanja z idejo klasične kriminološke šole³ ter le delnega strinjanja z idejo neoklasicizma⁴ in pozitivizma⁵ obravnavali v luči socioloških teorij⁶.

³ Glavna ideja klasične kriminološke šole je, da smo ljudje zavestna in razumska bitja in da smo zaradi svobodne volje popolnoma odgovorni za svoje vedenje. Pristaši te šole so bili prepričani, da dejavniki v okolju ne silijo ali spodbujajo posameznika h kriminalnemu dejanju (Meško, 1998: 49-54).

⁴ Neoklasicizem še vedno poudarja koncept svobodne volje, vendar priznava omejenost popolnoma razumskega odločanja za določene skupine ljudi, kot so npr. mladoletni prestopniki in ljudje z duševnimi motnjami (Meško, 1998: 55).

⁵ Zgodnji pozitivizem je bil usmerjen predvsem na biološke vzroke kriminalitete, pozneje pa se je začel poudarjati pomen socialnih in psiholoških dejavnikov. Pomemben del pozitivistične teorije je koncept determinizma, ki razlaga, da je človekovo vedenje posledica telesnih, duševnih, ekoloških in družbenih dejavnikov, ki jih prestopnik ne more obvladovati. Obravnava in kaznovanje mladoletnih prestopnikov sta usmerjena v to, »kar je najboljše za njega« (Meško, 1998: 61-68).

⁶ Skupine socioloških teorij, ki jih je predstavil Meško (1998: 71-130), so: teorije pritiska, teorije družbenega nadzorstva, teorije konflikta oziroma radikalne teorije, teorije kulturne odklonskosti ter teorije simboličnega interakcionalizma. Od množice socioloških teorij in njihovih avtorjev bomo vključili samo tiste, ki se skladajo z našimi predstavami o vzrokih kriminalitete.

2.1 Od upornišтва in iskanja samega sebe do prestopništva

Obdobje adolescence bi najbolje opisali z besedama upornišтво in iskanje lastne identitete. Po Eriksonovi razvojno-socializacijski teoriji osebnosti je to peta razvojna stopnja, ki se razteza od enajstega do dvajsetega leta starosti (v Meško, 1997: 86; Meško, 1998: 154). Adolescent se vede bolj čustveno in manj razumsko. Doživljanje notranje praznine ter želja in potreba po vznemirjanju, ki sta značilni za to obdobje, sta lahko povod za odklonsko vedenje (Tomori, 2000: 92). Potreba po samopotrjevanju je velika, ker pa je hkrati odvisna od sprejetosti vrstnikov, je adolescent pripravljen storiti marsikaj, da bi bil sprejet v svoji generaciji (Erikson, 1978, v Tomori, 2000: 93; Rosenberg 1965, v Tomori, 2000: 93). Proti odraslim se vede uporniško, da bi tako lažje nevtraliziral občutja lastne negotovosti in dvom v svoje sposobnosti. Če so vrstniki njegovi »zavezniki«, postanejo starši njegovi »sovražniki«. Boj se po koncu tega obdobja konča brez poraženca, če so izkušnje medsebojnih odnosov adolescenta iz zgodnjega otroštva pozitivne. V nasprotnem primeru se začnejo bitke še na drugih frontah. »Sovražniki« postanejo učitelji, policija, sodstvo, nenazadnje celotna družba (Tomori, 2000: 94). Te bitke so za adolescenta priložnost obračuna (čeprav zgolj simboličnega) s tistimi, ki so ga že davno prej kakor koli prizadeli (prav tam: 99).

Obdobje adolescence je tudi obdobje občasnega ali rednega eksperimentiranja s psihoaktivnimi snovmi. Učinki le-teh, kot so zmanjšana sposobnost samoobvladovanja, izguba bojzani pred posledicami neustreznega vedenja, povečana pogum in drznost ter neupoštevanje nevarnosti nedvomno vplivajo na vedenje adolescenta (prav tam: 94).

Upornišтво lahko iz nasprotovanja preraste v odklonsko vedenje, po najslabšem scenariju pa celo v prestopništvo. V Sloveniji, kot tudi v večini evropskih držav, je sprejet ožji pojem mladoletniškega prestopništva⁷. Mladoletni prestopnik je torej oseba, ki:

⁷ Širše pojmovanje mladoletniškega prestopništva se je uveljavilo predvsem v angloameriškem pravnem sistemu in v okvir mladoletniškega prestopništva vključuje tudi otroke (do 14. leta starosti), ki so storili dejanja, ki imajo znake kaznivega dejanja. Sem se uvrščajo tudi različne druge oblike odklonskega vedenja otrok in mladine (Meško, 1997: 90).

- a) je mladoletnik (od 14. do 18. let),
- b) stori dejanje, ki ga kazenski zakonik določa kot kaznivo dejanje (Meško, 1997: 90).

Zgoden začetek vedenjskih motenj opozarja na slabo otrokovo prilagojenost ter na to, da niti družina niti šola ne nudita otroku možnosti za normalen razvoj. Strokovnjaki opozarjajo, da so z vidika razvoja kriminalne kariere problematični zlasti mladoletniki, ki so že v otroški dobi storili dejanja, ki imajo znake kaznivih dejanj in taka dejanja ponavljajo tudi po 14. letu kljub družinskim, šolskim, socialnovarstvenim oziroma sodnim vzgojnim ukrepom (Antončič, 2005: 272).

Prestopništvo mladoletnikov je nevarno, ker lahko začetni majhni prestopki oblikujejo nagnjenje za kasnejše nevarnejše prestopništvo, ki pospeši razvoj kriminalne kariere in kriminalnega življenjskega stila. Večina večkratnih povratnikov je začela svojo prestopniško pot pred 14. letom starosti. Ko postane s 14. letom mladoletnik subjekt kaznivega dejanja, je pogosto že prepozno za uspešno prevzgojo (Brinc, 2000: 114).

2.2 Dejavniki tveganja mladoletniškega prestopništva

Dejavniki tveganja mladoletniškega prestopništva so subjektivne in objektivne značilnosti, ki povečujejo možnost in verjetnost, da se prestopniško vedenje razvije (Graham, 1995, v Tomori, 2000: 95). Posamezen dejavnik tveganja se lahko izniči z ugodnimi vplivi varovalnih dejavnikov, problem nastane, če so vplivi dejavnikov tveganja večji oziroma se med seboj seštevajo. Poznavanje dejavnikov tveganja je ključno za razumevanje prestopniškega vedenja in posledično tudi učinkovitega preprečevanja le-tega (Tomori, 2000: 95).

Kot smo na začetku tega poglavja že omenili, bomo dejavnike tveganja obravnavali v luči socioloških teorij.

2.2.1 Kapitalistični sistem, državna politika in družba

Kapitalistični sistem v zadnjih desetletjih najboljše opišejo naslednje besedne zveze: povečevanje neenakosti, »normalizacija« kriminala, strukturna brezposelnost ter neznosni storilnostni pritiski (Kurz, v Kanduč, 2005: 142). Kapital majhnemu številu ljudi omogoča, da živi v izobilju (oziroma preobilju), to pa na račun večine, ki životari v ekonomsko napetem, negotovem in socialno ranljivem položaju (Muršič, 2004: 389). Tako lahko pomanjkanje materialnih dobrin na eni strani ter privlačnost življenja v izobilju na drugi strani vodi v iskanje bližnjic za doseg cilja, ki ga določa sodobna družba.

Kapitalizem zaslužni družbo in si podredi njeno politično organizacijo, državo (Kanduč 2003: 81). Kljub poudarjanju socialne države in prizadevanjih za izvajanje socialne politike besede in obljube največkrat ostajajo na papirju. Nepravičnost prikrajšani upravičeno doživljajo kot krivico. Tomori (2000: 104) meni, da je prestopniško vedenje mladih najpogosteje povezano z neugodnimi splošnimi gmotnimi in socialnimi razmerami, s kulturno in ekonomsko prikrajšanostjo oziroma kakršno koli obrobnostjo.

Temeljno izhodišče čikaške šole⁸ je bilo, da smo ljudje družbene živali in da je vedenje posameznika posledica družbenega okolja (Meško, 1998: 112). Prestopniško vedenje otrok in mladih je tako odgovor na družbene probleme in prevladujoče vrednote sodobne družbe (Antončič, 2005: 261, 277). Teorija etiketiranja poudarja, da je vzrok prestopništva iskati v etiketi, ki jo socialno okolje pripiše nekaterim svojim članom⁹ (Meško, 1997: 24). Negativne povratne informacije sčasoma nadvladajo osebnost zmedenega otroka/mladostnika, ki se sprva še bori, vendar hitro obnemore, če nima v okolju ljudi, ki bi mu v teh prizadevanjih nudili podporo (Meško, 1997: 25).

⁸ Pristaši čikaške šole so zanikali vpliv genetske strukture na človekovo vedenje in verjeli, da je le-to posledica socialnih dejavnikov in dejavnikov v okolju. Čikaška šola je razvila metodologijo preučevanja posameznih primerov in osebne zgodovine storilcev, da bi ugotovila vzročnost za prestopniško vedenje (Meško, 1998: 111-112).

⁹ V Sloveniji sta v tem kontekstu še vedno najaktualnejša predvsem dva problema: problem romskih otrok in problem priseljencev druge generacije. Ti dve skupini otrok se že a priori smatrata kot odklonski, s tem pa se dela tem otrokom veliko škodo.

2.2.2 Družina

Teoretiki nadzorstvenih teorij so ugotovili, da učinkovita socializacija odvrča od prestopniškega vedenja (Meško, 1998: 93). Ker primarna socializacija otrok (praviloma) poteka v družini, se vzroki za mladoletniško prestopništvo največkrat (upravičeno) iščejo tam, kjer bi otrok moral biti sprejet, razumljen in ljubljen – torej v družini. Če za otroka niso ustrezne preozke in toge meje, je negotov in zbezan tudi otrok, ki odrašča v okolju, kjer ni nikakršnih omejitev (Tomori, 2000: 100).

Pionirsko delo na področju zveze med družinskim ozadjem in mladoletniškim prestopništvom sta v letu 1950 objavila Sheldon in Eleanor Glueck. Ugotovila sta, da so spremenljivke, kot so starševska disciplina, nadzor, izkazovanje čustev in ljubezni do otrok, družinska kohezija in pomanjkanje le-te, statistično pomembno povezane z razvojem prestopniškega vedenja, bodisi kot dejavniki tveganja ali varovalni dejavniki (Laub in Samson 1988, v Renner, 2000: 106).

V Sloveniji je bila na tem področju prva objavljena raziskava z naslovom Življenjske razmere delinkventne mladine (Vodopivec, 1960). Z raziskavo so bile ugotovljene značilne lastnosti družin delinkventnih mladoletnikov, med drugim: alkoholizem, slabe socialne razmere, emocionalna indiferentnost do staršev, zlasti slab odnos očeta do mladoletnika. Tudi druge raziskave (Golob, 1957; Ivanuš, Skalar, Klanjšek, 1959; Skalar, 1957; Tomori, 1983; Tomori, 1987) so dale podobne ugotovitve. O vplivu družinskih razmerij in vzgoji staršev sta pisali tudi Šelih (1971) in Ajduković (1990). Ugotovili sta, da dezorganizacija družine, kot tudi neprimerna vzgoja staršev, nedvomno vplivata na delinkventno vedenje otrok. Če je veljalo, da so za prestopniško vedenje otrok krivi »razbiti domovi«, so novejšje raziskave pokazale, da so dejavniki družinskih procesov bistveno pomembnejši od dejavnikov družinske strukture (Segalman, Marsland, 1989; Murray, 1990, v Renner, 2000: 106). Tisto, kar otrokom najbolj škodi, torej niso »razbiti domovi«, temveč »slabi domovi«¹⁰ (Van Voorhis, Cullen, Mathers in Garner, v Renner, 2000: 106).

¹⁰ Neustrezni liki staršev so: odsoten ali čustveno nedostopen, agresiven, kaznujoč, alkoholiziran oče ter nemočna, depresivna, brezpogojno in nesmiselno zaščitniška in dominantna mati (Tomori, 2000: 101-103).

Emocionalna nepovezanost med starši in otroki se uvršča med najpomembnejše napovedovalce prestopništva (Gove in Crutchfield, v Rener, 2000: 106). Cajner Mraović (1997) je ugotovila, da otroci v čustveno hladnih in konfliktnih družinskih razmerjih pogrešajo vzor za pozitivno identifikacijo ter predvsem čustveno toplino. To dokazuje tudi izpoved 20-letne Ane:

»Ko sem imela prvo avanturo in ko me je fant prvič objel, sem zbežala in jokala. Do tedaj nisem poznala občutka, kako je, če se te nekdo dotakne, te objame. Mene do takrat (stara sem 14 let) ni nihče objel, poljubil ali mi kaj kupil. Danes, čeprav sem veliko dogodkov predelala, nosim veliko praznino v sebi, praznino zaradi matere ...« (Miklič 1999, v Ule, 2000: 51).

Otroci, ki so priča nasilju v družini, bodo v konfliktnih situacijah posnemali starše, tukaj gre namreč za učenje po modelu. Številne raziskave so pokazale, da otroci posnemajo agresivno vedenje odraslih. Otroci bodo prej posnemali svoje starše kot druge odrasle osebe zato, ker so starši modeli z avtoriteto, prav tako pa so otroci zelo čustveno navezani nanje (Bandura, 1973; 1977, v Moffitt in Caspi, 2003: 113). Otroci tako sprejmejo nasilje kot običajen način reševanja konfliktov ter učinkovit način nadzorovanja drugih (Osofsky, 1995, v Moffitt in Caspi, 2003: 113).

2.2.3 Šola

Za otroke, ki odraščajo v neugodnih družinskih in socialnih okoljih, imajo varovalni vplivi šole največji pomen (Kos-Mikuš, 1992: 26-27). Šola daje otroku možnost, da kompenzira predhodno neprilagojenost. Vendar, če se v šoli pojavijo težave, ponovni neuspehi ali izključevanje, tudi šola postane dejavnik tveganja oziroma kriminogeni dejavnik (Singer, Mikšaj-Todorović, 1989: 360).

Izmed negativnih značilnosti sodobnega izobraževalnega sistema zagotovo (in s tem bi se strinjala velika večina) izstopata dve: tekmovalnost in preobremenjenost (Mencin Čeplak, 2000: 122). Teorije pritiska domnevajo, da imajo pretirani pritiski nad posameznikom za

posledico prestopniško vedenje (Meško, 1998: 81). Ti pretirani pritiski povečujejo strah pred neuspehom¹¹ in v najslabšem primeru otrok odreagira z umikom¹², torej z izostajanjem od pouka. Poleg neopravičenih izostankov od pouka (Oven, 1995; Dekleva, 1989) je med najboljšimi napovedovalci trenutne in poznejše delinkventnosti slab učni uspeh (Skaberne, Blejec, Skalar, Vodopivec, 1965; Kolvin, v Kos-Mikuš, 1992; Tomori, 2000: 103). S slabšim učnim uspehom se povečuje nevarnost, da se konflikti v šoli in doma poglobijo do te mere, da otrok izgubi zaupanje vase in v druge (Mencin Čeplak, 2000: 128). Izostajanje od pouka ter stopnjevano vedenje, ki ni v skladu s šolskimi pravili, prej ali slej privede do izključitve mladostnika iz rednega šolanja. Izključenost iz okolja, v katerem poteka dejavno življenje konstruktivnih vrstnikov, prikrajšuje problematičnega otroka za pozitivne spodbude vrstnikov in za pripadnost skupini, ki olajšuje ustvarjalna prizadevanja in pozitivne načine samopodpore (Tomori, 2000: 103-104).

Kljub vsemu pa iz neuspeha v šoli ne gre delati drame. Problem nastane, če zaradi neuspeha v šoli otrok ne uspe v življenju. Stabiliziranje negativne samopodobe lahko prepreči kompenzacija na drugih področjih, kot sta npr. šport in umetnost (Mencin Čeplak, 2000: 127).

¹¹ V Cohenovi teoriji anomalije (Meško, 1998: 86-88) lahko najdemo vzporednice, ki so značilne za naš čas in prostor. Razredi oziroma sloji naj bi bili preteklost, vendar se ljudje še vedno delijo na premožne in manj premožne oziroma prikrajšane. Ameriška družba, kot jo je opisoval Cohen (Meško, 1998: 87), je poudarjala ambicioznost, napredovanje in izobrazbo. Vse do danes teh vrednot niso uspele izriniti druge, še več, postale so najpomembnejše vodilo v življenju otrok in mladih (čeprav ne po njihovi volji). Z vsakim manjšim neuspehom v šoli (ki je lahko tudi posledica neurejenih družinskih razmer, ki so pa lahko spet posledica socialne prikrajšanosti in izključenosti) se stopnjuje pritisk na otroka in strah pred neuspehom postaja vedno večji. Cohen (Meško, 1998: 88) je ugotovil, da takšni otroci kmalu postanejo anomični in reagirajo agresivno.

¹² Umik je po Mertonu (Meško, 1998: 85-86) eden izmed prilagoditvenih slogov, ki jih ljudje razvijejo, da bi se poravnali z anomalijo. Gre za to, da se zavrnejo družbeni cilji, prav tako pa tudi institucionalizirana sredstva. Umik je beg pred resničnostjo. Otroci, ki ni uspešen v šoli, začne zavračati izobrazbo kot pomembno vrednoto, prav tako se ne trudi več sodelovati v izobraževalnem procesu.

2.2.4 Vrstniki

Otrok/mladostnik se v iskanju lastne identitete pogosto počuti nerazumljenega in osamljenega. Nekateri avtorji razlikujejo med dvema vrstama osamljenosti: emocionalno in socialno. Emocionalno osamljen otrok/mladostnik ima občutek zavrženosti, praznote, strahu in tesnobe. Bolj kot emocionalna pa je za otroka/mladostnika lahko usodna socialna osamljenost, za katero so značilni občutki dolgočasja, brezcilnosti življenja in marginalnosti posameznika (Cotterell, v Ule, 2000: 54). Nasilje pri mladih je lahko posledica premagovanja strahu in obvladovanja občutka ogroženosti¹³, največkrat pa način iskanja samopotrditve in priznanja s strani vrstnikov (Antončič, 2005: 262). Otrokova oziroma mladostnikova samopodoba je odvisna od sprejetosti vrstnikov in za to je pripravljen storiti marsikaj (Ule, 2000: 54; Rosenberg, 1965, v Tomori, 2000: 93). Če ni sprejet med vrstniki, ki spoštujejo družbene norme, se začne družiti s tistimi, ki jih kršijo. Teorija različnih druženj govori o tem, da se prestopniškega vedenja naučimo v druženju z ljudmi, ki kršijo družbene norme. Če so stiki z ljudmi, ki kršijo družbene norme pogostejši, kot s tistimi, ki družbene norme spoštujejo, obstaja zelo velika možnost za razvoj prestopniškega vedenja (Sutherland, 1939, v Meško, 1998: 124-125).

2.2.5 Mediji

V zadnjih štiridesetih letih je bilo opravljenih vsaj sto raziskav, s katerimi so poskušali ugotoviti, kakšen vpliv imajo nasilni filmski prizori na vedenje otrok. Vse opravljene raziskave so potrdile, da se otroci, ki so bili izpostavljeni nasilnim prizorom, po predvajanju le-teh obnašajo bolj agresivno kot poprej, bodisi so nasilni do drugih otrok ali pa do predmetov. Te rezultate so potrdile raziskave ne glede na raso otrok, njihov spol ali intelektualne zmožnosti. Študije z eksperimenti so nadalje pokazale, da otroci, ki navadno gledajo več nasilnih oddaj, pogosteje kot drugi sprejemajo nasilje kot način reševanja

¹³ Negotov in prestrašen mladostnik si na vsak način želi zavzeti vlogo, v kateri ne bo žrtev, zato obvladuje in ponižuje šibkejše od sebe (Tomori, 2000: 99).

konfliktov, njihovo agresivno vedenje narašča, zmanjša se tudi občutljivost za posledice nasilja (Petrovec, 2003:14).

Raziskava Mladi in mediji je pokazala, da slovenska mladina največji del prostega časa namenja spremljanju elektronskih medijev, največ televiziji. Televizijo gledajo za zabavo, da se spočijejo, da pozabijo na probleme in kar je najhuje - ker nimajo nič drugega za početi (Erjavec, Volčič, 1999). Tudi z raziskavo Mladina 98 so ugotovili, da otroci največ časa (poleg šole) porabijo za gledanje televizije (Ule, Rener, Mencin Čeplak, Tivadar, 2000).

Medije obravnavamo kot dejavnik tveganja zato, ker niti starši niti šola ne opravljajo svoje vzgojne funkcije dovolj dobro oziroma svoje vzgojne funkcije ne morejo opravljati tako, kot bi to bilo potrebno. Svet večine odraslih je zaznamovan z naglico, gonjo za materialnimi dobrinami in stresom. Starši v tem (pre)hitrem tempu življenja ne najdejo dovolj časa za svoje otroke, če ga pa že najdejo, pa jim le-ta povzroča še dodaten stres, ker se otroci zaradi velike neučakanosti ne obnašajo tako, kot bi si starši želeli. Otroci, prepuščeni sami sebi, ne najdejo prave motivacije za ustvarjalen in produktiven način preživljanja prostega časa. Največ užitka in zabave najdejo v gledanju televizije in igranju (nasilnih) računalniških igranic, s tem pa se nevede izpostavljajo škodljivemu vplivu, ki je zaradi neizoblikovanih osebnosti otrok še toliko večji.

3 Preprečevanje mladoletniškega prestopništva

Za izhodišče bomo vzeli Van Dijk in De Waardovo (1991) definicijo preprečevanja kriminalitete, s tem da bomo v to definicijo vključili tudi policijo in kazensko pravosodje¹⁴ (Meško, 2002: 57):

»Preprečevanje kriminalitete je skupek vseh zasebnih pobud in dejavnosti države, z namenom zmanjšati škodo, povzročeno z dejanji, ki jih država določi kot kazniva.«

V nadaljevanju bomo opisali model preprečevanja kriminalitete, Tonry in Farringtonovo tipologijo, ravni izvajanja politike preprečevanja kriminalitete, nekoliko podrobneje pa tudi skupnostno in razvojno prevencijo. Za preprečevanje kriminalitete je zgodnja intervencija izrednega pomena, česar se še vedno premalo zavedamo.

3.1 (Medicinski) model preprečevanja

V Programu za otroke in mladino 2006 – 2016 (2006: 3) je zapisano: »Vlada Republike Slovenije se zaveda, da država, ki ne poskrbi za svoje otroke in mladino, nima prihodnosti«. Otroci so torej temelj, na katerem je potrebno graditi boljši jutri za vse. Prevenција na področju mladoletniškega prestopništva mora potekati na treh ravneh – primarni, sekundarni in terciarni¹⁵. Model mora temeljiti na preprečevanju pojavov z vplivanjem na splošne pogoje v okolju (primarna prevencija). Nato se je potrebno usmeriti k posamezniku oziroma skupinam posameznikov, za katere je značilna določena stopnja tveganja za razvoj prestopniškega vedenja (sekundarna prevencija). Če ukrepi primarne in sekundarne prevencije ne zadostujejo in do prestopništva vendarle pride, je potrebno k

¹⁴ Čeprav se še vedno nismo povsem otresli miselnosti, da je policija zgolj represivni organ, ne moremo zanikati, da policija pri preprečevanju kriminalitete dobiva vedno večjo vlogo.

¹⁵ Na primarno, sekundarno in terciarno sta prevencijo razdelila Brantingham in Faust (1976) po vzoru medicinskega modela preprečevanja bolezni (Meško, 1996a: 242).

temu problemu pristopiti na način, ki bo prestopniku »prijazen«, vendar kljub temu tako učinkovit, da se (popolnoma) prepreči povratništvo (terciarna prevencija) (Meško, 1996a: 242, Packocinaite, 2003: 111).

Kriminalna prevencija mora postati način razmišljanja (Tuck, 1987, v Meško, 1996a: 241). Pri ljudeh in državni oblasti še vedno prevladuje prepričanje, da bi naraščajočo kriminaliteto in socialno patologijo pri mladih bilo mogoče zaječiti z doslednim nadzorovanjem ter strogim in pravičnim kaznovanjem (Skalar, 2000a: 21). Dokler bodo ljudje verjeli, da je edini način represija in nato »odstranjevanje«, »izločanje« in zapiranje tistih, ki se ne uklonijo in podredijo skupnim normam, do tedaj kriminalna prevencija v pravem pomenu besede ne bo dejansko zaživela.

3.2 Tipologija preprečevanja po Tonryju in Farringtonu

Tonry in Farrington (1995) razlikujeta med štirimi strategijami preprečevanja kriminalitete (Farrington, 2003: 1):

- kazenskopravna,
- situacijska,
- skupnostna,
- razvojna.

Kazenskopravno prevencijo izvajajo državni organi (v Sloveniji so to: policija, sodstvo, tožilstvo ter Urad za izvrševanje kazenskih sankcij) in temelji na uveljavljanju oziroma izvrševanju zakona. Glavne strategije te vrste prevencije so tradicionalno zastraševanje, onemogočanje in rehabilitacija storilcev kaznivih dejanj (Farrington, 2003: 1).

Situacijska prevencija temelji na zmanjševanju priložnosti za antisocialno vedenje ter povečevanju tveganja za potencialne storilce. Slabost tovrstne prevencije je v krajevnem premeščanju kriminalitete (Meško, 1996a: 245), kar pomeni, da se obseg dejanske kriminalitete ne zmanjša, temveč se kriminaliteta le preseli na drugo območje.

Kazenskoppravna in situacijska prevencija dokazano nimata večjega vpliva na obseg mladoletniškega prestopništva.

Bistvo skupnostne prevencije je v spreminjanju družbenih pogojev in ureditve (npr. družbenih norm in organiziranosti), ki vplivajo na antisocialno vedenje v skupnosti (Farrington, 2003: 1).

Razvojna prevencija se ukvarja s preprečevanjem razvoja antisocialnega vedenja pri posameznikih, upoštevajoč dejavnike tveganja in varovalne dejavnike prestopništva (Farrington, 2000, v Farrington, 2003: 1).

3.3 Ravni izvajanja politike preprečevanja

Ravni izvajanja politike preprečevanja kriminalitete smo povzeli po češkem vzoru (Packocinaite, 2003: 111) ter jih priredili glede na trenutne razmere v Sloveniji. Preprečevanje kriminalitete mora potekati na treh ravneh:

- državna ali nacionalna raven: priprava pravne podlage ter zagotavljanje načrtne preventivne dejavnosti na lokalni ravni;
- lokalna raven¹⁶: ustvarjanje, izvajanje, financiranje in koordinacija preventivnih dejavnosti v praksi;
- institucionalna raven: preventivni projekti na lokalni ravni se usmerjajo v glavne družbene institucije, kot so družina, šola in družba na sploh.

¹⁶ Ker Slovenija zaenkrat še ni upravno-pravno razdeljena na regije, smo češko regionalno raven »zamenjali« s slovensko lokalno ravno.

3.3.1 Državna ali nacionalna raven

Osnovni pogoj za zmanjševanje oziroma omejevanje kriminalitete je ustrezna socialna politika (Meško, 1996a: 349), predvsem pa politična volja in sodelovanje civilne družbe. 24. 4. 2007 smo v Sloveniji dobili težko pričakovani in nujno potrebni Nacionalni program preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2007 – 2011. Idejo o preprečevanju mladoletniškega prestopništva pa vsebujejo tudi Program za otroke in mladino 2006 – 2016, Zakon o socialnem varstvu in Zakon o policiji.

3.3.2 Lokalna raven

Ko se na nacionalni ravni sprejmejo zakoni, podzakonski akti in programi, je potrebno le-te uresničiti in izvajati. Ker pa so ti predpisi le določene smernice, bi morale lokalne skupnosti sprejeti vsaka svoj »Program preprečevanja mladoletniškega prestopništva«. Takšen program bi moral izhajati iz identificiranih vzrokov odklonskosti oziroma prestopništva mladih na določenem območju, kajti le na podlagi identificiranih vzrokov se lahko sestavi program, prilagojen za izvajanje na določenem območju.

Študija o možnostih upoštevanja Evropske listine o urbanih okoljih pri preventivnih in varnostnih dejavnostih¹⁷ je pokazala, da je sodobno preprečevanje kriminalitete na lokalni ravni v našem okolju zaradi centralizirane ureditve in neopredeljene vloge občin na področju preprečevanja kriminalitete šele na začetku svoje poti (Meško, 2004: 258). Ugotovitve študije kažejo, da so najbolj primerne preventivne dejavnosti v občini delo z mladimi, možnosti za kakovostno preživljanje prostega časa, profesionalizacija policije, več možnosti za zaposlitev, delo s starši ter boljša usposobljenost učiteljev za delo s

¹⁷ Študija je bila izvedena v občinah Celje, Žalec, Polzela, Prebold, Velenje, Trebnje, Nova Gorica, Ajdovščina, Tolmin, Bovec, Kobarid, Vipava, Most na Soči, Ljubljana, Šentjernej, Škocjan in Novo mesto. V teh občinah so v obdobju od januarja 2003 do marca 2004 bili izvedeni delovni sestanki, predavanja ter okrogle mize, na katerih so bile predstavljene smernice oz. Priporočila Sveta Evrope s področja preprečevanja kriminalitete in prizadevanj za varnost v lokalni skupnosti. Rezultati študije so dobljeni na podlagi izpolnjenih vprašalnikov udeležencev razprav, ki so sledile predstavitev (Meško, 2004: 260).

»težavnimi« učenci. Kot največjo težavo vidijo neučinkovitost vseh, ki so vključeni – neodgovornost, neresnost, nekoordiniranost, počasnost in nesposobnost (Meško, 2004: 262).

3.3.3 Institucionalna raven

Institucionalna raven vsebuje izobraževalne, socialno-varstevne, javne in zasebne ter nevladne organizacije, ki pripravljajo in izvajajo preventivne programe (Packocinaite, 2003: 111, 113). Te institucije morajo razviti medsebojno partnersko sodelovanje, kakor tudi sodelovanje s civilno družbo, posamezniki, družinami in nenazadnje z otroki ter mladimi (Program za otroke in mladino 2006 – 2016).

Družino in šolo smo že obravnavali v okviru dejavnikov tveganja (in ju še bomo kot pomembna varovalna dejavnika). Na tem mestu bomo posvetili pozornost drugima dvema zelo pomembnima institucijama – policiji in centru za socialno delo. Delovanje nevladnih organizacij bomo predstavili v nadaljevanju v okviru poglavja Iskanje najboljšega pristopa, saj menimo, da je delovanje nevladnih organizacij pomembna »sestavina v receptu« najboljšega pristopa za preprečevanje mladoletniškega prestopništva.

Policija

Dolgo je prevladovalo prepričanje, da je policija zgolj represivni organ in je ukvarjanje s preventivo zanjo škodljivo (Maver, v Mikulan 1995: 7). Temelji preventivnega delovanja policije so bili postavljeni na Mednarodnem kriminološkem kongresu v Parizu leta 1955. Takrat so bile razdelane tudi nekatere oblike in metode preventive (Mikulan, 1995: 12). Čeprav represivna naravnost policije še vedno prevladuje, se počasi razvija tudi njena preventivna dejavnost. Iz preteklosti je znan in zanimiv primer preventivnega delovanja policije na Zahodu, kjer je zaradi razširjene mladoletniške delinkvence nastala ženska policija. Ukvarjala se je zlasti z odkrivanjem kaznivih dejanj, katerih storilci in žrtve so bili socialno ogroženi, mladoletniki in otroci. Njihovo delo je temeljilo na metodah dela, ki so omogočale spoznavanje družinskih razmer potencialnih storilcev kaznivih dejanj,

preprečevanje prostitucije pri mladoletnih in podobno (prav tam: 13). Primer preventivne oblike dela so tudi policijski mladinski klubi, ki so razviti zlasti v ZDA, na Danskem, Japonskem in v Izraelu. Klube ustanavlja policija preko drugih institucij. Namen ustanavljanja takšnih klubov je, da mladi dejavno izkoriščajo svoj prosti čas, se ukvarjajo s športom in drugimi rekreativnimi dejavnostmi. Seveda pa policijski razlogi za ustanavljanje klubov niso samo humanitarni oziroma izključno preventivni. Na ta način želi policija vzpostaviti čim bolj pristne in prijateljske odnose z mladimi in jih podrediti svojim ciljem (prav tam: 13).

Med področji dela slovenske policije med drugim najdemo tudi v *skupnost usmerjeno policijsko delo*. Policija želi preventivno delo izvajati skupaj z lokalnimi skupnostmi oziroma s prebivalci. V te namene ustanavlja različne oblike partnerskega sodelovanja, ki jih imenuje posvetovalna telesa. V okviru le-teh sodelujejo organi lokalne skupnosti, formalne in neformalne organizacije, institucije, društva in posamezniki (Mikulan, 2004: 97). Nosilec preventivnega dela in partnerskega sodelovanja z državljani na območju policijskega okoliša je vodja policijskega okoliša (v nadaljevanju VPO). VPO mora biti čim bolj vključen v življenje lokalne skupnosti, pri čemer so najbolj pomembni štirje elementi: skupinsko delo, graditev zaupanja, delitev moči in ustvarjalnost (Mikulan, 1995: 60). Ne moremo pričakovati, da bo VPO strokovnjak za odkrivanje vzrokov delinkventnosti, kljub temu pa vendarle mora v določenem obsegu poznati in nenazadnje obvladovati to problematiko, saj sta od tega odvisni uspešnost odkrivanja pojavov in storilcev ter preprečevalno delovanje (Mikulan, 2004: 100). Mladi morajo postati eden od vitalnih delov partnerskega sodelovanja, posvetovalno telo pa mora biti fleksibilno, torej prilagodljivo posebnim željam mladih (prav tam: 98).

Centri za socialno delo

Centri za socialno delo (v nadaljevanju CSD) so javni socialno-varstveni zavodi, ki izvajajo neposredne naloge po Zakonu o socialnem varstvu. V Sloveniji imamo 62 CSD in 8 kriznih centrov za mlade in otroke. Med razvojne in eksperimentalne programe, ki jih bo s skupnim programom spodbujala in sofinancirala država, spada mreža centrov za

kratkotrajno dnevno ali celodnevno obravnavo in oskrbo otrok in mladostnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje ter specializiranih preventivnih programov, namenjenih otrokom in mladostnikom s težavami v odraščanju, ki zagotavlja regijsko pokritost(http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/programi_socialnega_varstva/prednostne_usmeritve_sofinanciranja_mrez_programov_socialnega_varstva/). Načini dela strokovnih delavcev centra za socialno delo z uporabniki so: preventivna dejavnost z otroki in družinami, individualno in skupinsko delo z otroki in mladostniki, individualno in skupinsko delo z družinami, timsko strokovno delo na centru za socialno delo in sodelovanje z institucijami, s katerimi so otrok/mladostnik in njegovi starši v stiku (Kuzmanič Korva, 2005: 215).

Krizni centri za mlade in otroke

Krizni centri za mlade in otroke (v nadaljevanju KCM) delujejo v Sloveniji od leta 1995 in jih je trenutno osem¹⁸. Namenejeni so vsem otrokom in mladostnikom od 6. do 18. leta starosti, ki se znajdejo v akutni stiski, zaradi katere je nujna izločitev iz okolja, v katerem bivajo. Poleg nudenja bivanja v KCM opravljajo tudi enodnevne obravnave, informativne razgovore, svetovalne razgovore, nudijo učno pomoč, organizirajo tematske delavnice, delo s prostovoljci, informirajo javnost in sodelujejo v supervizijski skupini (http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci_na_podroccju_socialnega_varstva/krizni centri za mlade in otroke/).

V okviru KCM delujejo tudi dnevni centri. Dnevni centri so zasnovani kot prostor, v katerem se čez dan srečujejo otroci in mladostniki z različnimi težavami v odraščanju, pa tudi tisti, ki teh težav nimajo. Dnevni centri so zasnovani kot del vzgojnega programa pri delu z otroki in mladostniki, ki imajo težave v šoli ali prihajajo iz neurejenih družin.

¹⁸ Krizni centri organizacijsko spadajo pod centre za socialno delo. Centri za socialno delo, ki imajo krizne centre so: CSD Celje, CSD Ljubljana Bežigrad, CSD Maribor, CSD Murska Sobota, CSD Slovenj Gradec, CSD Radovljica, CSD Krško, CSD Grosuplje (Krizni center za otroke – Hiša zavetja Palčica) (http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci_na_podroccju_socialnega_varstva/krizni centri za mlade in otroke/).

Vzgojno zanemarjeni in čustveno prikrajšani otroci s težavami pri socialni integraciji so še dodatno obravnavani v šolski svetovalni službi in na centrih za socialno delo (Kuzmanič Korva, 2005: 208).

3.4 Pomen zgodnje intervencije

Znani rek pravi: »Kar se Janezek nauči, to Janez zna.« Če ta Janezek (po najbolj črnem scenariju) prihaja iz disfunkcionalne družine, ima učne težave, je socialno izključen, prepuščen samemu sebi, brez perspektiv za prihodnost itd., potem je zelo velika verjetnost, da bo pozornost in samopotrditve začel iskati v odklonskosti. Odklonskost postane njegov način življenja in čez nekaj časa drugače sploh ne zna več (pre)živeti. Odrasli Janez je pravi mojster na svojem področju, vendar se mu nekega dne »zalomi«. Policisti ga ujamejo pri izvrševanju kaznivega dejanja, sodišče ga obsodi na kazen zapora – kajpada upravičeno. Ob tem se nihče ne vpraša, kakšno otroštvo je imel ta Janez oziroma ali je sploh imel izbiro.

Mladi (še) nimajo izoblikovane svoje osebne identitete in nimajo definiranega mesta v družbi (Lisec, Metelko Lisec, 2004: 221), zato jim mora nekdo pri tem pomagati. Če je ta »nekdo« odsoten ali neprimeren, lahko mlad človek odraste v oportunisto (prestopnika), ki prilagaja svoje ravnanje trenutnim okoliščinam glede na lastno korist (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1998: 779). Mladim je potrebno pomagati, dokler je še čas, torej ob prvih znakih neprilagojenosti, kajti resocializacija storilcev kaznivih dejanj (predvsem tistih s kriminalno kariero) se je izkazala za precej zahtevno, v veliko primerih tudi za nemogočo¹⁹.

¹⁹ Številni avtorji so prišli do ugotovitve, da problematično oziroma neprilagojeno vedenje v otroštvu napoveduje slabšo prilagojenost v odraslosti ali celo kriminalno vedenje (Robinson; Mitchell; Ros; West in Farrington; Bayer in Kljaić; Gottfredson in Hirschi; Wilson in Herrnstein; v Oven, 1995). Meško (1997: 213) je s svojo študijo kriminalnih karier ugotovil, da so obravnavani obsojenci s kriminalno aktivnostjo pričeli že v nižjih razredih osnovne šole.

Svet Evrope v enem izmed svojih priporočil²⁰ poudarja, da mora odziv na mladoletniško prestopništvo temeljiti na preventivi in ne na represiji in kaznovanju, pri čemer naj preventiva zajame obravnavanje otrok čim bolj zgodaj, če so izpostavljeni dejavnikom tveganja (Antončič, 2005: 269). Vendar tudi zgodnja intervencija nima dolgoročnega učinka, če je le-ta kratkotrajna. To je dokazal Thornberry v svoji raziskavi (Thornberry, 1993: 25-26). Ugotovil je, da se je ob prisotnosti varovalnih dejavnikov odklonskost mladih občutno zmanjšala, vendar se vpliv varovalnih dejavnikov po njihovi odsotnosti ni obdržal. To dokazuje, da kratkotrajna intervencija ne prinaša dolgoročno ugodnih rezultatov. Kot resnično učinkoviti so se pokazali programi prevencije, ki so se začeli v zgodnjem otroštvu in so trajali vse tja do zgodnjega odraslega obdobja. Odklonsko vedenje je potrebno prekiniti, preden le-to postane običajno vedenje otroka. Da bi bila prevencija učinkovita, mora trajati leta, ne mesece.

Strokovnjaki opozarjajo, da otrokom in mladoletnikom škoduje neresno obravnavanje začetkov prestopništva, še bolj pa jim škoduje preresno obravnavanje (Brinc, 2000: 114). Dodaten, morda celo najpomembnejši argument za zgodnjo intervencijo je neučinkovitost vzgojnih in kazenskih zavodov. Da tovrstne institucije kljub prizadevanjem ne dosegajo pričakovanega cilja prevzgojiti prestopnika in tako pri preprečevanju mladoletniškega prestopništva nimajo prav velikega deleža, sta ugotovila tudi Meško (1997: 214) in Skalar (2000b: 151). Najhuje pa je, da prihod v vzgojni ali kazenski zavod pomeni odvzem možnosti za normalno in pošteno življenje in še poveča prestopnikovo željo in potrebo po ponavljanju kaznivih dejanj (Brinc, 1989, v Meško, 1997: 26).

Preventivna dejavnost, pomoč otrokom in njihovim družinam je v finančnem smislu ugodnejša kot vzdrževanje mladih obsojencev v zaporu. Izvajanje preventivne dejavnosti na področju mladoletniškega prestopništva zagotovo služi tudi dolgoročnim družbenim, ekonomskim in političnim ciljem (Packocinaite, 2003:115).

²⁰ R1532 (2001) – A dynamic social policy for children and adolescents in towns and cities.

3.5 Skupnostna (socialna) prevencija

»Da bi vzgojil človeka, potrebuješ celo vas.« (afriški pregovor)

Bistvo skupnostne prevencije po Tonry in Farringtonu (1995) je v spreminjanju družbenih pogojev in ureditve (npr. družbenih norm in organiziranosti), ki vplivajo na antisocialno vedenje v skupnosti (Farrington, 2003: 1). Podobna oziroma nekoliko širša je ideja socialne prevencije. Njeno bistvo je v spreminjanju socialnih pogojev oziroma v oblikovanju celostne in nediskriminatorne socialne politike (Meško, 2003: 349), temelji pa na domnevi, da je mogoče prave spremembe glede kriminalitete doseči le, če odpravimo številne probleme in težave v družbi (Meško, 2003: 347). Za preprečevanje mladostniškega prestopništva je tovrstno preprečevanje kriminalitete najbolj primerno, vendar mora biti poleg spreminjanja družbenega okolja usmerjeno tudi v spreminjanje motivacije storilcev (Meško, 2000: 301). Dokaz učinkovitosti socialne prevencije je uspešno izveden čikaški projekt²¹. Analiza projekta je pokazala, da se je pomembno zmanjšalo prestopništvo mladih na območju Chicaga (Schlossman, Sedlak 1983, v Meško, 2003: 350).

3.5.1 Principi skupnostnega preprečevanja kriminalitete

Svet predsednika ZDA za kriminalno prevencijo v Washingtonu (The President's Crime Prevention Council) je leta 1995 izdal zbornik *Preventing Crime & Promoting Responsibility: 50 programs that help communities help their youth* z namenom pomagati skupnostim implementirati generalne principe kriminalne prevencije in razviti učinkovito dolgoročno prevencijo kriminalitete. Spodaj naštetih principov so tako splošni, da bi jih tudi pri nas zlahka uporabljali kot smernice preprečevanja kriminalitete v lokalnih skupnostih.

²¹ Čikaški projekt sta zasnovala Shaw in McKay (1931). Prvenstveni cilj čikaškega projekta je bil angažiranje skupnosti, ki bo sama sposobna poskrbeti za svoje probleme. Pomembna sestavina projekta je bila rekreacija, katere namen je bil preusmeritev dejavnosti mladih na prosocialno področje in graditev vezi med prebivalci. Projekt je vseboval tudi pomoč mladim in šolam, kjer so pogosto izostajali od pouka (Meško, 2003: 350).

Štirje generalni principi skupnostnega preprečevanja kriminalitete so:

1. Vključenost vseh pomembnih institucij in posameznikov v skupnosti, njihovo sodelovanje in razvijanje trdnih vezi.
2. Graditi je potrebno na tem, kar je znano oziroma preverjeno. Raziskave kažejo, da so nekatere strategije preprečevanja kriminalitete bolj učinkovite od drugih, zato je smiselno začeti v »varnem zavetju« preverjenih strategij in pozneje vključevati nove zamisli in ideje.
3. Pregledati moramo, kaj je že bilo narejeno in hkrati ugotoviti, ali je bilo učinkovito, saj je izvajanje dokazano neučinkovitih programov nesmiselno²².
4. Odločiti se moramo, na kaj se bomo najprej osredotočili, kajti od tega je odvisno, kakšen pristop bomo izbrali. Identificirati moramo potrebe skupnosti, saj se bomo le tako lahko odločili, kaj bomo ponudili in na kakšen način (Preventing Crime & Promoting Responsibility: 50 programs that help communities help their youth, 1995: 4).

3.5.2 Načrtovanje strategije preprečevanja kriminalitete v skupnosti

Za končni uspeh mora kriminalna prevencija zajeti rizične posameznike, njihove družine, celotno skupnost in nenazadnje celoten sistem. Država bi morala več pozornosti namenjati izobraževanju, zdravstvu in sociali ter učinkovitemu pravnemu sistemu. Potrebna je mobilizacija skupnosti za reševanje lastnih problemov ter vzpostavitev trdnih vezi med prebivalci in lokalnimi oblastmi, prav tako tudi vlaganje v lokalno infrastrukturo (parki, igrišča za otroke, športna igrišča ...) in okrepitev ekonomske strukture ter socialnih servisev. Vedno bolj se kaže potreba pomoči družinam pri vzgoji otrok in reševanju problemov znotraj družine. Pri rizičnih posameznikih moramo graditi na znanju, veščinah in zavesti kaj je prav in kaj ni. Ponuditi jim moramo priložnosti za rekreacijo, kontinuirano izobraževanje, zaposlovanje ter jim zagotoviti strokovno pomoč, če le-to potrebujejo

²² Problem v Sloveniji je, da ni evalvacij programov, kar pomeni, da ne moremo razlikovati med učinkovitimi in neučinkoviti programi, temveč lahko preprečevalno dejavnost imenujemo zgolj prizadevanja za preprečevanje kriminalitete. Če so ta prizadevanja uspešna ali ne, pa si lahko vsak razlaga po svoje.

(Preventing Crime & Promoting Responsibility: 50 programs that help communities help their youth, 1996: 5-6).

Intervencija je najbolj učinkovita, če se začne čim bolj zgodaj, seveda tam, kjer obstaja verjetnost kasnejšega delinkventnega vedenja. Glavna pomanjkljivost večine preventivnih programov je, da so osamljeni, delno izvedeni in kratkotrajni. Ugodnejše rezultate preventivnega programa lahko pričakujemo, če začnemo z intervencijo dovolj zgodaj in z njo nadaljujemo skozi obdobje adolescence do zgodnjega odraslega obdobja (prav tam: 7-8). Da bi izbrali pravo strategijo, moramo upoštevati v prejšnjem poglavju navedene principe, predvsem pa graditi na tem, kar je že bilo narejeno na tem področju in se je izkazalo za učinkovito. Učinkovitost določenega programa lahko ugotovimo samo z evalvacijo programov, pri tem pa moramo računati na to, da se ugodni rezultati najverjetneje ne bodo pokazali po nekajmesečnem delu, temveč bo za to potrebno večletno trdo in k cilju usmerjeno delo (prav tam: 9).

3.6 Razvojna prevencija

Razvojna prevencija se ukvarja s preprečevanjem razvoja antisocialnega vedenja pri posameznikih, upoštevajoč dejavnike tveganja in varovalne dejavnike prestopništva (Farrington, 2000, v Farrington, 2003: 1). Preprečevanje, ki temelji na zmanjševanju dejavnikov tveganja ob hkratni krepitvi varovalnih dejavnikov, se je izkazalo za zelo učinkovito²³ (Guide for implementing the comprehensive strategy for serious, violent, and chronic juvenile offenders, 1994: 57). Najpogostejše dejavnike tveganja smo že predstavili, zato bomo sedaj predstavili še najpogostejše varovalne dejavnike, pri tem pa moramo upoštevati dejstvo, da varovalni dejavniki niso vedno zgolj nasprotje dejavnikov tveganja (Farrington, 2003: 11).

²³ Za uspešnost oziroma učinkovitost tovrstne prevencije je identifikacija dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov ključnega pomena, kar pa ni tako enostavno. Hawkins, Catalano in sodelavci so za identifikacijo 20-ih dejavnikov tveganja za problematična vedenja v adolescenci (zloraba drog, delinkvenca, najstniška nosečnost, prekinitev šolanja in nasilništvo) potrebovali kar 30 let raziskav.

3.6.1 Varovalni dejavniki

Varovalni dejavniki pomagajo ohranjati psihosocialno zdravje in ustrezno delovanje posameznika, ki je izpostavljen dejavnikom tveganja za prestopniško vedenje. Za preprečevanje mladoletniškega prestopništva so izjemnega pomena, saj lahko poznavanje teh vplivov in silnic temeljito spremeni preventivne pristope in poveča njihovo učinkovitost (Kos-Mikuš, 1992: 25).

Med najpomembnejše varovalne dejavnike sodijo dobri medsebojni odnosi v družini (dober odnos otroka z vsaj enim družinskim članom, dobri odnosi med sorejenci), jasno postavljena pravila vedenja, podpora (vendar ne popustljiva) drža staršev do otroka ter psihosocialno zdravje matere (prav tam: 26). Varovalni dejavniki, povezani s šolo, so predvsem šolski uspeh ali vsaj uspeh pri nekem predmetu ali na nekem področju, dobri odnosi z učitelji ali dobri odnosi s prosocialno vrstniško skupino ter priložnost za socialno učenje in učenje po modelu (prav tam: 27). Če ni mogoča odstranitev neugodnih dejavnikov npr. v družini, se moramo vprašati, ali je možno vnesti ali okrepiti varovalni dejavnik v nekem drugem podsistemu otrokovega življenja (prav tam: 29). Za otroke iz disfunkcionalnih družin je pomemben in dokazan varovalni dejavnik vključenost v širšo socialno mrežo in pomoč le-te. Rutter in Graham ugotavljata, da vključenost otroka v prosocialne skupine, organizacije ali dejavnosti ponuja priložnost za doseganje uspehov, razvijanje dobre samopodobe in pridobivanje novih ugodnih izkušenj v medsebojnih odnosih (prav tam: 26).

4 Iskanje najboljšega pristopa

Najboljši pristop za preprečevanje mladoletniškega prestopništva bomo poskušali najti s pomočjo tuje prakse in domačih prizadevanj na tem področju. Medinstitucionalni oziroma multidisciplinarni pristop na tem področju ni nobena novost, vprašanje je le, v kolikšni meri se dejansko uresničuje. Čeprav smo odrasli prepričani, da vemo, kaj je najboljšo za otroke in mlade, temu ni tako. Otrokom/mladim moramo dati možnost, da postanejo ključni akterji pri reševanju lastnih problemov.

4.1 Tuja praksa in domača prizadevanja

Da bi pri iskanju najboljšega pristopa »gradili na tem, kar je že znano in se je pokazalo učinkovito«, bomo kot primer tuje prakse predstavili primer v tveganje usmerjenega preprečevanja odklonskosti v mladostništvu – Communities That Care. Tudi domača prizadevanja na tem področju se iz leta v leto množijo. Tista uveljavljena lahko služijo za zgled, predvsem pa vlijejo poguma tistim, ki se še vedno ne morejo otresti vpliva znamenitega reka »Nothing's works«.

4.1.1 Communities That Care

Communities That Care je primer v tveganje usmerjenega preprečevanja odklonskosti v mladostništvu, ki sta ga razvila Hawkins in Catalano leta 1992 (Farrington, 2003: 21). Bistvo v tveganje usmerjenega preprečevanja je v identifikaciji dejavnikov tveganja, ki vplivajo na možnost nastanka in razvoja problematičnega vedenja ter iskanju varovalnih dejavnikov, ki lahko to tveganje zmanjšajo (Meško, 1996b: 82).

Za učinkovito prevencijo problematičnega vedenja v adolescenci je torej najprej potrebno identificirati dejavnike tveganja. V 30. letih raziskav so Hawkins, Catalano in sodelavci identificirali 20 dejavnikov tveganja in jih uvrstili v 4 skupine glede na to, kje se pojavljajo:

v skupnosti, družini, šoli in v odnosu vrstniki – posameznik. Ugotovitve raziskav, da izpostavljenost večim dejavnikom tveganja povečuje tveganje za razvoj problematičnega vedenja opozarjajo, da so za zmanjševanje dejavnikov tveganja potrebna prizadevanja na vseh prej naštetih področjih (Hawkins in Catalano, 2005: 15; Meško, 1996b: 84). Dejavniki tveganja in njihov vpliv na pet oblik problematičnega vedenja v adolescenci (zloraba drog, delinkvenca, najstniška nosečnost, prekinitev šolanja in nasilništvo) so prikazani v Tabeli 1.

Tabela 1: Dejavniki tveganja in njihov vpliv na problematično vedenje v adolescenci (Hawkins in Catalano 2005: 16).

DEJAVNIKI TVEGANJA	PROBLEMATIČNO VEDENJE V ADOLESCENCI				
	Zloraba drog	Delinkvenca	Najstniška nosečnost	Prekinitev šolanja	Nasilništvo
Skupnost					
Dostopnost drog	x				x
Dostopnost orožja		x			x
Zakoni in norme, prizanesljive do kriminalitete, uživanja drog in uporabe orožja	x	x			x
Prikazovanje nasilja v medijih					x
Prehodnost (prehod iz osnovne v srednjo šolo) in mobilnost	x	x		x	
Nenavezanost na soseseo in družbena dezorganizacija	x	x			x
Skrajna ekonomska prikrajšanost	x	x	x	x	x
Družina					
Družinska zgodovina in problematično vedenje	x	x	x	x	x
Vzgoja	x	x	x	x	x
Družinski konflikti	x	x	x	x	x
Pozitivna stališča in vedenje staršev do odklonskosti	x	x			x
Šola					
Šolska neuspešnost v osnovni šoli	x	x	x	x	x
Slaba povezanost učencev s šolo	x	x	x	x	x
Vrstniki in posameznik					
Zgodnje in vztrajno antisocialno vedenje	x	x	x	x	
Odtujenost, upornišтво	x	x		x	
Problematični vrstniki	x	x	x	x	x
Vključenost v prestopniške skupine	x	x			x
Pozitivna stališča do problematičnega vedenja	x	x	x	x	
Zgodnji začetek problematičnega vedenja	x	x	x	x	x
Konstitucijski dejavniki	x	x			x

Kljub izpostavljenosti (tudi večim) dejavnikom tveganja ni nujno, da se bo posameznik začel vesti problematično. Socialno-razvojna strategija temelji na izgradnji varovalnih dejavnikov, ki zmanjšujejo tveganje za razvoj problematičnega vedenja (Meško, 1996b: 85).

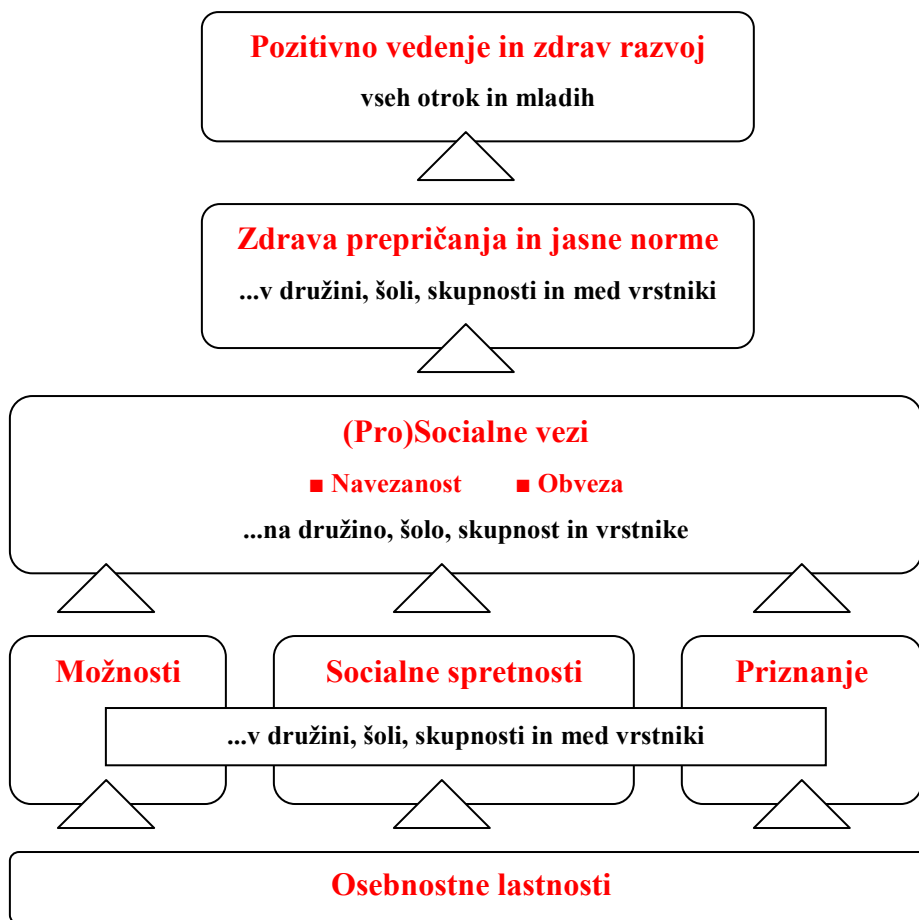

Diagram 1: Izgradnja varovalnih dejavnikov: Socialno-razvojna strategija (Hawkins in Catalano, 2005: 12).

Iz zgornje sheme je razvidno, da je cilj socialno-razvojne strategije pozitivno vedenje oziroma zdrav razvoj vseh otrok in mladih. Da bi dosegli cilj, moramo začeti z zdravimi prepričanji in jasnimi normami v družini, šoli, skupnosti in med vrstniki. Motiviranost za upoštevanje norm je posledica pozitivnih odnosov in navezanosti na starše in druge, ki sledijo takšnim vzorom. Da bi se ustvarile (pro)socialne vezi med mladimi in starši ter pomembnimi drugimi, morajo mladi imeti možnost prispevati svoj delež v družini, šoli, skupnosti in med vrstniki; naučiti jih je potrebno socialnih spretnosti, da se bodo znašli v

kriznih situacijah; dati pa jim je potrebno tudi priznanje za trud in jih pohvaliti za njihova prizadevanja (Hawkins in Catalano, 2005: 12; Meško, 1996b: 86). Varovalni dejavnik, na katerega nimamo vpliva, vendar je prav tako zelo pomemben, so osebnostne lastnosti. Kot varovalne so se v raziskavah pokazale naslednje osebnostne lastnosti: (ženski) spol, prožen temperament, pozitivna socialna orientacija ter inteligentnost (Meško, 1996b: 85).

Communities That Care je model preprečevanja problematičnega vedenja, ki prenaša socialno-razvojno strategijo v skupnost. Osnovan je na podlagi dolgoletnih raziskav z različnih področij²⁴ in stalnih izpopolnjevanj ter že več kot deset let pomaga skupnostim v ZDA in po svetu pri preprečevanju odklonskosti mladih (Hawkins in Catalano, 2005: 20).

V Priročniku CTC Prevention Strategies Guide je predstavljenih 56 preverjeno učinkovitih programov. Priročnik z opisi programov nam pomaga odkriti potrebe posamezne skupnosti in izbrati programe, ki bi bili za to skupnost najbolj primerni (potrebni). V izvajanje programov mora biti vključena vsa skupnost – mladi, starši, lokalna oblast, sodstvo, izobraževalne ustanove, socialni servisi, poslovneži, zdravstvo, športni in rekreacijski klubi itd., vključno s tistimi, ki razpolagajo s sredstvi in tistimi, ki imajo znanja za implementacijo programov (prav tam: 7, 9).

Mobilizacija skupnosti poteka v petih fazah:

- Prva faza - Priprava: Ugotoviti moramo pripravljenost za izvajanje programov in angažirati ključne vodilne osebe, ki so pomembne za življenje v skupnosti (npr. šefi policije, socialni delavci, ravnatelji, direktorji podjetij...). Prav tako je potrebno poiskati strokovnjake z znanji s področja preprečevalne dejavnosti. Določiti je potrebno območje, na katerem se bodo programi izvajali ter oceniti trenutne pogoje, dejavnosti in iniciative skupnosti.
- Druga faza - Oblikovanje skupnostnega odbora: K sodelovanju se povabijo predstavniki celotne skupnosti: mladi, predstavniki staršev, učiteljev, policije, lokalne oblasti, socialne službe, poslovneži, religiozne in kulturne skupnosti ter javni mediji.

²⁴ Javno zdravstvo, psihologija, izobraževanje, sociologija, socialno delo, kriminologija, medicina in organizacijske vede.

Skupnostni odbor je »motor« preprečevalne dejavnosti. V tej fazi se oblikuje vizija prihodnosti otrok in mladih v skupnosti in potekajo izobraževanja.

- Tretja faza - Izdelava portreta skupnosti: S pomočjo izvedbe anket med mladimi moramo ugotoviti dejavnike tveganja problematičnega vedenja, rezultati anket pa nam bodo pomagali razumeti tudi zakaj do tovrstnega vedenja prihaja in kaj lahko/mora skupnost narediti, da ga prepreči. Prav tako je v tej fazi potrebno oceniti trenutna prizadevanja, ugotoviti, kje so vrzeli in oceniti razpoložljive vire/sredstva. Na ta način dobimo celovito sliko problematike, ki nam omogoča, da se osredotočimo na najbolj pereče probleme.
- Četrta faza - Izdelava akcijskega načrta in izbira metode za evalvacijo: Na podlagi portreta skupnosti definiramo jasne in merljive cilje, ki jih želimo doseči. Med preizkušeno učinkovitimi programi, ki so predstavljeni v priročniku CTC Prevention Strategies Guide, izberemo najbolj primerne za posamezno skupnost in jih vključimo v akcijski načrt. V tej fazi je potrebno izbrati tudi metodo za evalvacijo programov.
- Peta faza - Implementacija in evalvacija akcijskega načrta: To je faza izvajanja programov po akcijskem načrtu, še vedno pa potekajo kontinuirana izobraževanja in kooperativno sodelovanje vseh vključenih. Evalvacija izvedenih programov je izrednega pomena, saj je samo na podlagi le-te mogoče ugotoviti učinkovitost izvedenih programov (Hawkins in Catalano, 2005: 23 – 28; Meško, 1996b: 86-87).

4.1.2 Domača prizadevanja

O primerih dobre prakse v Sloveniji težko govorimo, ker evalvacij izvedenih programov (skorajda) ni. Kar se dogaja na področju preprečevalne dejavnosti, lahko imenujemo prizadevanja, za katera pa je brez evalvacij težko reči, ali so učinkovita ali ne. Pri preprečevanju mladoletniškega prestopništva se ne smemo zadovoljiti s tolažilnim rekom »važno je sodelovati in ne zmagati« (v smislu: pomembna so prizadevanja, končni rezultat je drugotnega pomena), temveč si moramo prizadevati miselnost o pomembnosti evalvacij spraviti v življenje tudi v Sloveniji.

V nadaljevanju naš namen ni podrobna predstavitev posameznih nevladnih organizacij, temveč zgolj izluščiti tisto, zaradi česar so njihovi programi posebni in učinkoviti.

Skala – mladinska ulična vzgoja

Skala je nevladna organizacija, ki posveča veliko pozornost mladoletniškemu nasilju. Namen njihovega dela je biti skupaj z mladimi v njihovem okolju, saj se tam mladi čutijo varne in so s tem bolj dojemljivi za procese spreminjanja (Možina, Pinosa, 2004: 225, 226, 230). Delujejo na principu zaupanja, njihov pristop pa je zanimiv, odprt in predvsem prilagodljiv (prav tam: 226, 230). Ulični vzgojitelj je v neposrednem odnosu z mladimi in odnosnost je edino orožje in orodje, ki ga ima (prav tam: 231).

Dnevni center za otroke – VITAMINI

Glavni cilji dnevnega centra za osnovnošolske otroke Vitamini (v nadaljevanju dnevni center) so preventivno delo na področju otrok in mladostnikov, zmanjševanje njihove socialne izključenosti, razvijanje podporne socialne mreže in izboljšanje kakovosti vsakdanjega življenja. Organizacija dela je prilagojena otrokovim željam, sposobnostim in potrebam (Plohl, 2004: 164). Poleg strokovnih delavk so v neposredno izvajanje programa vključeni tudi moški vzgojitelji in prostovoljci. Moški vzgojitelji so nedvomno zelo dobri identifikacijski liki za otroke (prav tam: 167), ki še nimajo izoblikovanje lastne identitete. V dnevnem centru verjamejo, da je za uspešnost njihovega dela pomembno jasno postavljanje mej oziroma zahtev in usmerjanje k pozitivizmu (prav tam: 168). Pomemben element delovanja je samoorganizacija in samopomoč vključenih otrok in njihovih strašev (prav tam: 169).

Celostni programi za mlade Centra za socialno delo Ljubljana Moste-Polje

Namen celostnih programov za mlade Centra za socialno delo Ljubljana Moste-Polje je zagotavljanje vsestranske pomoči mladim, njihovim staršem in družinam v stiski (Simunišek, 2004: 73). Projekti oziroma programi, ki jih izvajajo, so: Svetovalnica, Korak,

CONA Fužine in Cent'r Most – program učno-vzgojne pomoči. Namen Svetovalnice je informiranje in svetovalno delo. Projekt Korak je namenjen odvisnikom in njihovim svojcem. Deluje preventivno, po načelih zmanjševanja škode. V CONI (center otrok, najstnikov in aktivistov) Fužine nudijo psihosocialno pomoč otrokom in mladostnikom, ki se spoprijemajo z vedenjskimi, čustvenimi ali učnimi težavami. Podobno poslanstvo ima program učno-vzgojne pomoči Cent'r Most, ki je namenjen otrokom in mladostnikom od 7. do 21. leta starosti. Dejavnosti, ki jih izvajajo, so individualno delo z otroki in mladostniki, delo v skupini in delo s starši. Temelji timskega dela tega programa so osebni stik, empatija, medsebojno zaupanje in spoštovanje (prav tam: 75-79).

Psihosocialna pomoč družini »Skupaj zmoremo« Centra za socialno delo Ljutomer

Program »Skupaj zmoremo« je sekundarno preventivni program, namenjen skupini posebej ogroženih otrok. Bistvo tega programa je, da se otroku pomaga tam, kjer je odraščal, torej v družini. Svetovalec prihaja na dom 2 – 3 krat na teden in otroku nudi učno pomoč, mu pomaga pri koristni izrabi prostega časa in učenju socialnih veščin. Tovrsten način dela običajno pritegne starše k sodelovanju in podpori, kar je tudi glavni cilj programa »Skupaj zmoremo« (<http://www.csd-ljutomer.si/programi.php>).

Zavod Albatros, vzgojno, svetovalno in izobraževalno središče Ljubljana

Zavod Albatros razvija alternativne programe tercialne prevencije²⁵. Tak program je socialni trening ali trening socialnih veščin, ki predstavlja za mladoletne prestopnike resnično (zadnjo) priložnost za spremembo deviantne kariere (Lisec, 2004: 61). Program sloni na naslednjih izhodiščih: središčnost mladostnika, uporabna vsebina, specifična metoda in medresorska narava programa (prav tam: 67). Tako zasnovan program spodbuja mladostnika pri oblikovanju osebne odgovornosti, pozitivne samopodobe in samospoštovanja, prav tako pa mu omogoča pridobiti znanja in veščine, ki mu bodo v pomoč v konkretnih situacijah vsakdanjega življenja (prav tam: 68).

²⁵ Ti programi so vzgojni, svetovalni in izobraževalni. Posebno pozornost namenjajo mladoletnim prestopnikom in mladim v stiski (Lisec, 2004: 63).

4.2 Medinstitucionalni oziroma multidisciplinarni pristop

Bistvo medinstitucionalnega oziroma multidisciplinarnega pristopa je sodelovanje tistih, ki imajo moč vplivanja na mlade. Partnerstvo in sodelovanje, oblikovanje integralnih mrež in programov (Program za otroke in mladino 2006-2016), koordinirano in trajno delovanje so ključ do uspešnega in učinkovitega preprečevanja mladoletniškega prestopništva (Singer, Mikšaj-Todorović, 1989: 330). Potrebna je aktivna udeležba vlade, lokalnih skupnosti, policije, izobraževalnih ustanov, socialnih servisov, zdravstva, gospodarstva, kulturnih organizacij, civilne družbe in nevladnih organizacij, podpora medijev, kot tudi mobilizacija družin ter neposredno dejavno in odgovorno sodelovanje otrok samih (Program za otroke in mladino 2006-2016). Med naštetimi akterji mora nemoteno in kontinuirano potekati intenzivna komunikacija (Možina, 2004, Singer, Mikšaj-Todorović, 1989: 364-365). Preventivne akcije bodo dale pozitiven rezultat samo, če bo vsak vključen korektno in pravočasno izpolnil svojo nalogo (Singer, Mikšaj-Todorović, 1989: 331). Opisana kombinacija bi bila lahko zmagovalna zaradi izmenjavanja pristopov (od strokovnega vse tja do prijateljskega), ki se med seboj dopolnjujejo in se na koncu sestavijo v celoto kot koščki sestavljanke.

4.3 K otroku (mladostniku) usmerjen pristop v nevladnih organizacijah

Kot pomembno »sestavino v receptu« najboljšega pristopa za preprečevanje mladoletniškega prestopništva smo predhodno že omenili delovanje nevladnih organizacij. Prednosti nevladnih organizacij za pomoč mladim je veliko. Na tem mestu bi izpostavili le dve najpomembnejši:

- nevladne organizacije niso (naj ne bi bile) podrejene nikomur, razen same sebi in svojim načelom;
- nevladne organizacije so bliže svojim »uporabnikom«, upoštevajo njihove potrebe, želje in interese.

Medtem ko država s svojimi institucijami ohranja socialni red z zakonito oblastjo in prisilnimi sankcijami, nevladne organizacije na podlagi skupnih normativnih vrednot uresničujejo posamezne socialne vizije. Bistvo nevladnih organizacij je, da so bliže uporabniku, torej tistemu, ki jih potrebuje. Disciplina in red sta pri mladih potrebna, vendar vsiljevanje nečesa, kar posameznik ne odobrava oziroma ne sprejema, ne vodi do rešitve problema, temveč v nasprotno smer ali celo v slepo ulico.

4.3.1 Pomen kakovostnega preživljanja prostega časa

Neaktivni prosti čas je čas, ki ga mladi preživijo na pasiven način. Ta vzbuja le malo zadovoljstva in je lahko zelo tvegan. Ljudje pogosto prosti čas preživljajo na način, ki nudi najmanj zadovoljstva, najmanj prispeva k samopodobi posameznikov in ima majhen socialni pomen (npr. gledanje televizije) (Ule, 2000: 67). Ko vzorci pasivnega prostega časa prerastejo v navado, temeljito vplivajo na kvaliteto življenja v celoti, in sicer na odnos do lastnega dela, do družine in do življenja nasploh (Ule, 2000: 68).

Dolgočasje ni le to, da nimamo kaj početi, temveč je tudi nezadovoljstvo nad možnimi dejavnostmi, ki so posamezniku na voljo. Dejstvo je, da občutkov globalnega dolgčasja in osamljenosti pri sodobni mladini ne moremo odpraviti zgolj s povečanjem stikov in organiziranjem prostočasnih dejavnosti, temveč morajo mladi v teh stikih in dejavnostih videti nek globji smisel (Ule, 2000: 55).

Otroci in mladi so v današnjem času (pre)večkrat prepuščeni sami sebi. Starši imajo zaradi vedno večjih zahtev (in nadur) v službi premalo časa in energije za svoje otroke. Otrok se zaradi tega zateka k televiziji in računalniku ali preživlja svoj prosti čas na ulici. Ulica postane za otroka/mladostnika priložnost oblikovanja identitete, možnost pridobivanja socialne moči (Možina, 2004) in potrditve, ki je doma ali v šoli ne dobi. Zato je otrokom in mladostnikom potrebno »ponuditi«
prostor, kjer bodo svoje potrebe lahko »legitimno zadovoljili«
in pomoč osebe, ki jih bo pri tem usmerjala in jim stala ob strani. Kakovostno preživet prosti čas je za otroka /mladostnika izjemnega pomena zaradi pozitivnih izkušenj,

ki jih s tem pridobi in ki ga potem spremljajo skozi vse življenje (Ule, 2000: 66). O preventivni funkciji kakovostnega preživljanja prostega časa piše tudi Antončič (2005: 262). Kljub izrednemu pomenu le-tega pa se vendarle ne smejo zanemarjati ostala področja preventive (Singer, Mikšaj-Todorović, 1989: 366). Organiziranje prostočasnih dejavnosti mora biti pomembna, vendar ne edina oblika prevencije (Jašović, 1973, v Singer, Mikšaj-Todorović, 1989: 368). Same nevladne organizacije storijo veliko, ampak skupaj z ostalimi »akterji« lahko storijo še več in še bolje.

4.3.2 Skupaj z otroki/mladimi...

Konvencija OZN o otrokovih pravicah (1989) poudarja, da je potrebno iskati rešitve skupaj z otroki že zelo zgodaj v njihovem razvoju. »Otrokom moramo prisluhniti in jim omogočiti njihovo (so)udeležbo. Spoštovati moramo njihovo pravico do lastnega mnenja in sodelovanja pri vseh zadevah, ki jih zadevajo, upoštevajoč njihovo starost in zrelost« (Program za otroke in mladino 2006-2016: 7). Identifikacija potreb, želja ter interesov otrok in mladih mora biti izhodišče za vključevanje mladih v oblikovanje, izvajanje in vrednotenje strategij, programov in ukrepov. Le kot aktivni udeleženci (in ne pasivni prejemniki pomoči) bodo otroci in mladi dobili občutek koristnosti in lastne vrednosti.

4.3.3 ...vendar ne namesto njih

»Če koga nahranimo enkrat, smo storili dobro dejanje, toda jutri bo spet lačen. Toda če ga naučimo loviti ribe, mu omogočimo, da ga lakota ne bo mučila nikdar več« (Hay L. Louise)

Za spremembo je odgovoren posameznik sam. Če želimo mladim dejansko pomagati, ne smemo prevzemati njihovih odgovornosti in nalog. Lahko jim stojimo ob strani, jih podpiramo, spodbujamo, opogumljamo in motiviramo. Lahko jim nudimo vse in še več, ne smemo pa se namesto njih odločati. Prizadevati si moramo, da bomo mlade »opremili« z znanji in veščinami do te mere, da se bodo zmogli samostojno spopadati z nepredvidljivimi situacijami vsakdanjega življenja.

4.3.4 Prostovoljci kot dodatna vrednost

Prijateljska pomoč prostovoljcev je vse bolj razširjena oblika preventivnega dela. Prostovoljci izboljšujejo kakovost otrokovega življenja, mu nudijo nove ugodne socialne izkušnje, ga uvajajo v interesne dejavnosti ipd. (Kos-Mikuš, 1992: 31). Pri prostovoljstvu gre za učenje po modelu, pri čemer je prostovoljec vzor zaželenega vedenja (Guide for implementing the comprehensive strategy for serious, violent, and chronic juvenile offenders, 1994: 90). Pozitivno vplivanje je možno, ker se med prostovoljcem in otrokom/mladostnikom sčasoma razvije pristen odnos zaupanja in neobsojanja. Pavlović (1985) je med ugotavljanjem stališč mladostnikov, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center, ugotovil izjemen pomen pogovarjanja²⁶. Prostovoljci otrok niso le poslušali, temveč so jih tudi slišali (in posledično razumeli). »Nadzorovanje z ljubeznijo« (Pavlović, 1985: 343) je še vedno nadzorovanje, vendar mu v nobenem pogledu ne moremo oporekati, saj njegovi pozitivni učinki ne le izničijo negativne, temveč jih celo presežejo.

Izkušnjo prostovoljnega dela ne more nadomestiti nobena knjiga, prav tako nobeno izobraževanje oziroma usposabljanje. Ko preživiš prvi teden letovanja z otroki iz socialno ogroženih družin, ti postane jasno, da si »neukrotljivi huligani« globoko v notranjosti želijo samo nekoliko ljubezni.

Otroci oziroma mladi znajo biti zelo dobri učitelji, le prisluhniti jim moramo in jim dati možnost, da nas česa naučijo.

²⁶ Raziskava *Sodelovanje študentov prava pri izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje v disciplinski center* (1985).

5 Idealno – realno?

Univerzalnega pristopa k preprečevanju mladoletniškega prestopništva ni. Pristop je odvisen predvsem od časa, kraja in »uporabnikov«, kar nam onemogoča izdelavo algoritma, na podlagi katerega bi lahko kot po tekočem traku reševali nastale probleme.

V nadaljevanju opisan pristop (imenovali ga bomo »naš«) je povzetek že napisanega, temu pa bomo poskušali dodati težo lastnega razmišljanja in idej, da bi na koncu idealen pristop lahko (v čim večji meri) uporabili v realnem življenju.

Pogoji za izvajanje »našega« pristopa:

1. miselnost o pomembnosti preventivnega dela
2. analiza dejanskega stanja
3. zagotovljena finančna sredstva
4. pripravljenost sodelovanja
5. kontinuirana izobraževanja
6. evalvacije programov

K t. 1: Represivno naravnost v glavah ljudi mora zamenjati miselnost o pomembnosti preventivnega dela. Ta miselnost se mora infiltrirati v vse nivoje izvajanja preventivne politike. Na nacionalni ravni se ne smemo zadovoljiti s trenutnim Nacionalnim programom preprečevanja in zatiranja kriminalitete ter Programom za otroke in mladino, ker znamo in zmoremo več in bolje. Lokalne oblasti morajo doumeti, da je problematika mladoletniškega prestopništva odraz skupnosti in da je mogoče s (pozitivnimi) spremembami v skupnosti zmanjšati tveganje za pojav mladoletniškega prestopništva. Birokracija v institucijah se mora minimizirati, če želimo izvedbo preventivnih programov maksimizirati.

K t. 2: V določeni (lokalni) skupnosti je potrebno ugotoviti trenutna prizadevanja na področju preprečevanja mladoletniškega prestopništva, kdo se (bodisi neposredno, bodisi posredno) ukvarja s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva in na kakšen način. Na

podlagi analize dejanskega stanja bi bilo mogoče identificirati dobre in slabe strani trenutne »ponudbe« in zapolniti vrzeli z novimi programi.

K t. 3: Je že tako, da je denar sveta vladar in tako tudi preventivnih programov kljub zagnanosti, veliki želji in motiviranosti brez finančnih sredstev ne moremo izvajati. Kandidiranje na javnih natečajih (bodisi državnih, bodisi občinskih) zahteva ogromno časa in vloženega truda. Iskanje sponzorjev in donatorjev ni dosti lažje opravilo. Vendar, kjer je volja, tam je pot. Finančna sredstva nam »ponuja« tudi Evropska unija, le znati jih moramo pridobiti in dobro izkoristiti.

K t. 4: Zavedati se moramo svojih omejitev, ki jih ne moremo preseči kot posamezniki ali zaključene skupine strokovnjakov. Pripravljeni moramo biti za sodelovanje in povezovanje ter priznati, da skupaj zmoremo več in bolje. Pri prizadevanjih za preprečevanje mladoletniškega prestopništva moramo biti enakovredni partnerji, ne glede na to ali smo v vlogi policista, strokovnjaka, prostovoljca, učitelja, starša, otroka ...

K t. 5: Učenje se ne konča z zaključkom osnovne/srednje šole ali fakultete. Smo v »dobi« vseživljenjskega učenja in prav je tako. Če se želimo spopadati z izzivi, pred katere nas postavlja življenje, moramo biti za to primerno usposobljeni. Starši danes zaradi (pre)hitrega tempa življenja, največkrat pa zaradi nepripravljenosti za starševstvo, potrebujejo pomoč pri vzgoji otrok. Pomagamo jim lahko s strokovno literaturo, izobraževanjem/usposabljanjem ali konkretno pomočjo, ko postane situacija kritična. Dumas (1989) je ugotovil, da je izobraževanje staršev učinkovito »sredstvo« za zmanjševanje deviantnega ravnanja mladih (kot sta npr. agresija in neposlušnost) (Guide for implementing the comprehensive strategy for serious, violent, and chronic juvenile offenders, 1994: 84). Zato bi bilo potrebno razmišljati v smeri kontinuiranega izobraževanja za starše (vsaj) v času, ko otroci obiskujejo osnovno šolo. Kontinuiranega izobraževanja bi morali biti deležni seveda tudi učitelji in vsi, ki se ukvarjajo s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva, od strokovnjakov vse tja do prostovoljcev.

K t. 6: Brez evalvacij ne moremo dokazovati (ne)učinkovitost nekega programa. Evalvacije nam omogočajo, da se na podlagi le-teh odločimo za izvajanje dokazano učinkovitih programov, ali drugače, da se izognemo izvajanju dokazano neučinkovitih. Ljudje smo razumska bitja. Človeško je motiti se, ampak iz napak se moramo tudi kaj naučiti. Predvsem pa jih ne smemo ponavljati.

»Naš« pristop za zmanjševanje mladoletniškega prestopništva vsebuje štiri komponente:

1. V tveganje usmerjeno preprečevanje odklonskosti v mladostništvu
2. Socialna + razvojna = Socialno – razvojna strategija
3. Medinstitucionalni oziroma multidisciplinarni pristop
4. K otroku (mladostniku) usmerjen pristop

K t. 1: V tveganje usmerjeno preprečevanje odklonskosti v mladostništvu se je že večkrat izkazalo kot učinkovito, vendar so za identifikacijo dejavnikov tveganja potrebna leta in leta raziskav. Dejstvo je, da je sodobni svet neučakan in neusmiljen, predvsem pa je kapitalističen. Od nas se zahteva, da s čim manj sredstvi naredimo najboljše v najkrajšem možnem času. Dlje se problem rešuje, dražje je njegovo reševanje. In če ni vidnih rezultatov, je logičen sklep, da nima smisla nadaljevati začeto. Večina še vedno ne verjame, da je preprečevanje mladoletniškega prestopništva cenejše kot vzdrževanje mladih obsojencev v zaporu. Dejavnikov tveganja, ki sta jih Hawkins in Catalano uvrstila v štiri skupine, znotraj katerih se pojavljajo, ne moremo preprosto vzeti na »naše«. Vsaka kultura, nenazadnje vsaka skupnost piše svojo zgodbo. Kljub temu ugotavljamo, da so zloraba drog in alkohola, delinkvenca, nedokončano šolanje in nasilništvo problemi, ki se v večji ali manjši meri odražajo tudi med slovensko mladino. Dejavniki tveganja, ki se pojavljajo znotraj družine, šole in v odnosu vrstniki – posameznik, so bili dokazani tudi z drugimi raziskavami, medtem ko morajo biti dejavniki tveganja v skupnosti ugotovljeni za vsako skupnost posebej.

K t. 2: Sama identifikacija dejavnikov tveganja ne pomaga veliko pri reševanju problema mladoletniškega prestopništva, če se hkrati ne krepijo varovalni dejavniki, ki tveganje za

razvoj prestopniškega vedenja zmanjšajo ali ga celo izničijo. Bistvo socialne (skupnostne) prevencije je v tem, da skupnost sama rešuje svoje probleme oziroma pri reševanju le-teh aktivno sodeluje. Razvojna prevencija pa se poleg dejavnikov tveganja ukvarja tudi z varovalnimi dejavniki, ali drugače razvojna prevencija išče poti, kako s pomočjo varovalnih dejavnikov izničiti vplive dejavnikov tveganja in posledično preprečiti mladoletniško prestopništvo. Če združimo ideje socialne (skupnostne) in razvojne prevencije dobimo socialno-razvojno strategijo preprečevanja mladoletniškega prestopništva. Pri tej strategiji igrajo pomembno vlogo (pro)socialne vezi med prebivalci skupnosti in vezi med mladimi in njihovimi starši ter pomembnimi ostalimi. Problem sodobne družbe je nagnjenost k tekmovalnosti in individualizmu ter generacijski prepad med mladimi in starejšimi. V takšnih okoliščinah socialno-razvojna strategija nima pogojev za uresničevanje. Prav tako je zaskrbljujoče, da morajo mladi danes »postati problem«, če želijo, da se jih resno jemlje (Ule, 2000: 84), namesto da bi jim dali priložnost, da se poskušajo drugače uveljaviti.

K t. 3: Medinstitucionalni oziroma multidisciplinarni pristop mora biti načrtovan in koordiniran. Na žalost se v Sloveniji še vedno spopadamo z neodgovornostjo, neresnostjo, nekoordiniranostjo, počasnostjo in nesposobnostjo (Meško, 2004: 262) tistih, ki jim je v imenu ljudstva zaupano poslanstvo preprečevanja mladoletniškega prestopništva. Še vedno niso izdelane enotne metode in postopki za izvajanje preventivnih programov, prav tako nimamo kriterijev za preverjanje njihove učinkovitosti. Vodilni bodo morali doumeti, da se visoka strokovnost in profesionalnost lahko dosežeta le s konkretnimi navodili in pravili (Antončič, 2005: 277). Najpomembnejše institucije, ki se ukvarjajo s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva, bi morale karakterizirati naslednje tri besede: avtoriteta, strokovnost in prijateljstvo z odgovornostjo. Policija bi morala predstavljati avtoriteto, ne samo za otroke in mlade, temveč za vse ljudi. Avtoriteto lahko policija pridobi samo s profesionalnostjo, visoko usposobljenostjo in korektnim delom²⁷. Centri za socialno delo bi

²⁷ V to, kakšna je profesionalnost in usposobljenost policistov v Sloveniji, se ne bomo spuščali. Zanimivo bi bilo vedeti, kakšen ugled uživajo policisti v Sloveniji. Na podlagi tega bi se lahko izvedle nekatere spremembe, ki so v slovenski policiji še kako potrebne.

morali biti sinonim strokovnosti²⁸. Še tako velika želja in vztrajna prizadevanja na žalost ne zadostujejo - preprečevanje mladoletniškega prestopništva zahteva (tudi) strokovna znanja. Nevladne organizacije se zaradi svojega načina delovanja lahko najbolj približajo otroku/mladostniku. V nevladnih organizacijah se razvija prijateljski odnos, ki temelji na zaupanju in neobsojanju. Takšni pogoji omogočajo razvoj pozitivne samopodobe in sklepanje prijateljstev s prosocialnimi vrstniki. Starši in učitelji kot ključni akterji primarne in sekundarne socializacije morajo biti vpeti med institucije, ki smo jih na kratko opisali. Ko bo vsak, vključno z otrokom/mladostnikom, korektno in pravočasno izpolnil svojo nalogo, lahko upamo, da se bodo stvari obrnile na bolje.

K t. 4: Naše prepričanje, da vemo, kaj je najboljše za otroke in mlade, je napačno. Zato je vsako teoretiziranje brez upoštevanja dejanskih potreb, želja in interesov mladih nesmiselno. Postaviti se morajo zgolj »pravila igre«, katerih se je potrebno držati in v okviru katerih se nato oblikujejo programi skupaj z otroki in mladimi. Postavljanje vedno višjih ciljev mora biti mladim izziv za njihovo osebno rast, uresničevanje le-teh pa dokaz njihove sposobnosti in zrelosti. Prizadevati si moramo za ustvarjanje takih okoliščin in alternativ, ki bodo otrokom in mladim perspektiva prihodnosti. Potrebno jim je ponuditi priložnost za življenje brez etikete, še vedno pa je njihova lastna in svobodna odločitev, če bodo to sprejeli ali ne.

»Preventiva danes ne pomeni, da bo izginil kriminal, toda to je edini način, ki nam daje upanje, da se bo število teh pojavov v prihodnosti zmanjšalo (Možina, 2004: 220)«. Še pomembneje pa je, da se bo število srečnih otrok oziroma mladih povečalo.

²⁸ Skrb vzbujajoče so govornice, da se na nekaterih Centrih za socialno delo »nič ne dela«, da so uslužbenci nesposobni in nekooperativni.

6 Uvod v raziskovalni del

Namen raziskovalnega dela diplomske naloge je pridobiti vpogled v reševanje problematike mladoletniškega prestopništva na območju Murske Sobotne in okolice. Namen je raziskati »ponudbo« preprečevalne dejavnosti na omenjenem območju.

Glavni cilj raziskovalnega dela diplomske naloge je identificirati organizacije, društva in posameznike na območju Murske Sobotne in okolice, ki se bodisi na neposreden, bodisi na posreden način²⁹ ukvarjajo s preprečevalno dejavnostjo na področju mladoletniškega prestopništva. Nadaljni cilji so:

- spoznati dejavnosti identificiranih organizacij, društev, posameznikov;
- seznaniti se s problemi, s katerimi se pri svojem delu srečujejo;
- ugotoviti, ali identificirane organizacije, društva in posamezniki med seboj sodelujejo oziroma kakšna je kakovost njihovega povezovanja;
- ugotoviti, kje je »manjko« preprečevalne dejavnosti na področju mladoletniškega prestopništva na območju Murske Sobotne in okolice oziroma kaj bi otrokom/mladim še lahko/morali ponuditi v smislu kakovostnega preživljanja prostega časa;
- ugotoviti, koliko je razvito prostovoljno delo v identificiranih organizacijah, društvih in na splošno na območju Murske Sobotne in okolice.

Ciljno populacijo so predstavljali predstavniki organizacij, društev oziroma posamezniki, ki se na območju Murske Sobotne in okolice ukvarjajo s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva. Že po prvih opravljenih intervjujih smo ugotovili, da je ciljna populacija dejansko večja, kot smo prvotno mislili. Intervjuje smo opravili tudi s predstavniki naknadno identificiranih organizacij/društev, saj je bila ravno identifikacija neznanih organizacij/društev glavni cilj raziskave.

²⁹ Posreden način preprečevanja mladoletniškega prestopništva v smislu ponudbe kvalitetnega preživljanja prostega časa. Če otrokom/mladim ponudimo alternativo odklonskosti, lahko posledično zmanjšamo število odklonov oziroma prestopkov otrok/mladostnikov.

7 Uporabljene metode

Za pisanje teoretičnega dela diplomske naloge je bila uporabljena metoda analize vsebine. Raziskovalni del diplomske naloge je temeljil na deskriptivni metodi zbiranja podatkov s pomočjo vnaprej sestavljenega vprašalnika v obliki intervjuja. Intervju je bil le delno strukturiran. Za intervju smo se odločili iz več razlogov. Najpomembnejši razlog je osebni stik s sogovornikom ter posledično spoščen in odprt pogovor. Drugi razlog je preprosto dejstvo, da ljudje po navadi dosti več povedo, kot napišejo. Med osebnim pogovorom lahko opazujemo govorico telesa, ki prav tako veliko sporoča.

7.1 Vprašalnik

Intervjuji so temeljili na vnaprej pripravljenem vprašalniku (Priloga 1). Vprašalnik je bil prvotno sestavljen iz štirih vsebinskih sklopov in je obsegal 20 vprašanj. Prvi del vprašalnika je sestavljajo pet vprašanj, s pomočjo katerih smo želeli ugotoviti subjektivno opazanje intervjuvancev o problematiki mladoletniškega prestopništva oziroma odklonskega vedenja mladih na območju Murske Sobote in okolice in potrebo po preprečevalni dejavnosti na tem območju. Drugi del vprašalnika je sestavljalo sedem vprašanj, s pomočjo katerih smo ugotavljali obstoj organizacij, društev, posameznikov, ki se bodisi na neposreden, bodisi na posreden način ukvarjajo s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva na območju Murske Sobote in okolice. Hkrati smo v tem drugem delu ugotavljali tudi »manjko« preprečevalne dejavnosti. V tretjem delu vprašalnika smo s pomočjo treh vprašanj ugotavljali kakovost sodelovanja oziroma povezovanja organizacij, društev in posameznikov za reševanje problema mladoletniškega prestopništva. Z zadnjimi petimi vprašanji smo želeli ugotoviti, ali je v organizacijah/društvih, ki se ukvarjajo s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva in nasploh, razvito prostovoljno delo.

Izmed dvajsetih vprašanj je bilo šest vprašanj odprtega tipa. Pri vsakem intervjuju posebej pa so se glede na sogovornika spontano pojavljala tudi dodatna vprašanja in podvprašanja, s pomočjo katerih smo izvedeli več, kot smo pričakovali (v pozitivnem smislu seveda). Na

pet vprašanj so sogovorniki (v večini) odgovarjali z eno besedo oziroma besedno zvezo. Pri ostalih devetih vprašanjih so lahko izbirali med vnaprej danimi odgovori, vendar se je tudi okrog teh vprašanj (v večni primerov) razvila »debata«. Intervju je bil le delno strukturiran, kar nam je omogočilo spoščen pogovor o raziskovalni problematiki in ne le skopo odgovarjanje na zastavljena vprašanja.

8 Zbiranje, urejanje in obdelava podatkov

Za zbiranje podatkov smo izbrali kvalitativno tehniko, in sicer intervju zaradi že zgoraj napisanih razlogov. V raziskavo smo želeli vključiti vse organizacije, društva in posameznike, ki se bodisi na neposreden, bodisi na posreden način ukvarjajo s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva na območju Murske Sobotne in okolice. Z raziskavo smo začeli v začetku meseca aprila 2010. Pred izvedbo intervjujev smo opravili telefonske klice z namenom predstavnikom organizacij, društev oziroma posameznikom predstaviti raziskavo, njen namen ter zaprositi za sodelovanje. Pripravljenost za sodelovanje je bila stoodstotna in tudi čas izvedbe posameznega intervjuja smo hitro uskladili. Zaradi hitre odzivnosti in pripravljenosti za sodelovanje smo z raziskavo končali, kot predvideno, v začetku meseca maja 2010. Skupno smo opravili 15 intervjujev v desetih organizacijah in dva telefonska klica z namenom pridobiti podatke o dejavnosti organizacije. Posamezen intervju je trajal od 30 do 70 min.

Za obdelavo podatkov nismo uporabili nobenega računalniškega programa, ker se je le-to izkazalo za nepotrebno oziroma smo podatke glede na namen zastavljenih ciljev obdelali s pomočjo lista papirja in kemičnega svinčnika. Tabele in diagram so bili izdelani s pomočjo računalniških programov Microsoft Office Word in Microsoft Office Excel.

9 Hipoteze

Za namen diplomskega dela smo postavili naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: *Glede na obseg mladoletniškega prestopništva v Murski Soboti in okolici je za zmanjševanje le-tega potrebna preprečevalna dejavnost.*

Hipoteza 2: *Na območju Murske Sobote in okolice delujejo organizacije/posamezniki, ki si s svojim delovanjem bodisi na neposreden, bodisi na posreden način prizadevajo zmanjšati obseg mladoletniškega prestopništva.*

Hipoteza 3: *Organizacije, ki si s svojim delovanjem prizadevajo zmanjšati obseg mladoletniškega prestopništva, med seboj sodelujejo.*

Hipoteza 4: *V organizacijah, ki si s svojim delovanjem prizadevajo zmanjšati obseg mladoletniškega prestopništva, je razvito prostovoljno delo.*

Postavljene hipoteze so bile le oporne točke raziskave. V našem primeru ne gre za testiranje hipotez v smislu odkrivanja vzročnosti oziroma za postopek, s katerim na podlagi podatkov, pridobljenih na vzorcu, ugotavljamo, ali je hipoteza v skladu s pridobljenimi podatki iz vzorca ali ne. Hipotez najverjetneje ne bomo mogli preprosto sprejeti ali zavreči, temveč jih bomo morali razširiti oziroma dodatno pojasniti. Naš namen je bil, pridobiti čim več podatkov od ljudi, ki se ukvarjajo s problematiko preprečevanja mladoletniškega prestopništva na območju Murske Sobote in okolice. Pri tem se nismo omejevali le na postavljene hipoteze. V smiselno celoto bomo poskušali umestiti vse podatke, razmišljanja, subjektivna mnenja in občutke, ki smo jih pridobivali oziroma zaznavali skozi izvajanje raziskave.

10 Predstavitev rezultatov

Intervjuvali smo 12 žensk (80%) in 3 moške (20%). Naši sogovorniki so bili: 3 pedagoginje na osnovnih šolah, 3 socialne delavke Centra za socialno delo Murska Sobota, vodja Kriznega centra za mlade, vodja policijskega okoliša za območje mestne občine Murska Sobota, ena izmed treh mentorjev Projektnega učenja za mlade (PUM), direktor Mladinskega informativnega in kulturnega kluba (MIKK) Murska Sobota, predsednica Društva Vöter, predsednik Društva prijateljev mladine (DPM) Murska Sobota, direktorica Raziskovalno-izobraževalnega središča (RIS) dvorec Rakičan, ravnateljica Dijaškega doma Murska Sobota in koordinatorka projekta Hiša sadeži družbe (HSD) v Murski Soboti. Za pridobitev dodatnih informacij smo opravila tudi več telefonskih pogovorov.

Da bi ugotovili dejansko problematiko mladoletniškega prestopništva na območju Murske Sobotne in okolice, smo zaprosili Policijsko upravo Murska Sobota in Okrožno sodišče v Murski Soboti za statistične podatke. Tabela 2 prikazuje število kaznivih dejanj, ki so jih storili mladoletniki na območju Policijske uprave Murska Sobota v letih od 2005 do 2009.

Tabela 2: Število kaznivih dejanj mladoletnikov na območju policijske uprave Murska Sobota v letih od 2005 do 2009.

	2005	2006	2007	2008	2009
Mladoletniška kriminaliteta na območju PU Murska Sobota	114	82	83	89	86

Iz Tabele 2 je za leto 2006 razviden velik padec odkrite mladoletniške kriminalitete v primerjavi z letom 2005. Od leta 2006 obseg odkrite mladoletniške kriminalitete vse do lanskega leta ostaja približno enak. V lanskem letu je bilo skupno obravnavanih 86 kaznivih dejanj, med vsemi ovadenimi osebami je delež mladoletnikov 4,7 % (6,5 %) ³⁰. Največ kaznivih dejanj, ki so jih storili mladoletniki, so bila kazniva dejanja zoper

³⁰ V oklepajih so za primerjavo podatki iz leta 2008.

premoženje. Mladoletniki so bili v največ primerih osumljeni storitve naslednjih kaznivih dejanj: 14 (17) kaznivih dejanj tatvine, 8 (11) kaznivih dejanj velike tatvine, 7 (8) kaznivih dejanj lahke telesne poškodbe in 4 (0) kazniva dejanja spolnega nasilja. (<http://www.pomurje.si/media/letno.poroililo.o.delu.pu.ms.za.letno.2009.mediji.pdf>).

Tabela 3: Število kazenskih zadev in izrečenih vzgojnih ukrepov zoper mladoletnike na Okrožnem sodišču v Murski Soboti v letih od 2005 do 2009.

	2005	2006	2007	2008	2009
Kazenske zadeve	30	26	16	17	27
Izrečeni vzgojni ukrepi	23	22	14	17	25

Iz Tabele 3 je za leto 2007 razviden velik padec kazenskih zadev zoper mladoletnike na Okrožnem sodišču v Murski Soboti, v letu 2009 pa ponovno porast na približno enako število kot v letu 2006. V letu 2009 je bilo vpisanih 27 kazenskih zadev zoper mladoletnike, obravnavanih mladoletnikov je bilo 30. Izrečenih je bilo 25 vzgojnih ukrepov, od tega v 17 primerih nadzor organa socialnega varstva, v 5 primerih je bil izrečen ukor, v 2 primerih so bila izrečena navodila in prepovedi in v 1 primeru oddaja v prevzgojni dom.

Po mnenju naših sogovornikov so najštevilčnejša kazniva dejanja, ki jih storijo mladoletniki na območju Murske Sobote in okolice, tatvina, nasilništvo in preprodaja drog, kar so tudi najštevilčnejša kazniva dejanja policijske statistike. Odklonska vedenja, ki jih opažajo že pri otrocih v višjih razredih osnovne šole in mladih, so: popivanje, uživanje nedovoljenih drog, samopoškodovanje (rezanje žil) in zloraba zdravil, izsiljevanje med otroki/mladimi, razne agresije, na splošno grdo govorjenje (preklinjanje), neprimerno obnašanje, objestnost, šolske pedagoginje pa omenjajo tudi neopravičeno izostajanje od pouka. Uporništvo otrok/mladih se kaže predvsem v nespoštovanju avtoritete in neupoštevanju navodil.

Na vprašanje »Ali menite, da je za zmanjševanje mladoletniškega prestopništva oziroma odklonskega vedenja mladih potrebna preprečevalna dejavnost?« je vseh petnajst sogovornikov odgovorilo pritrdilno, čeprav nekateri po krajšem premisleku. Dva od

sogovornikov sta kljub pritrdilnemu odgovoru dodala, da preprečevalna dejavnost ni vedno učinkovita, en sogovornik pa je izpostavil pomembnost individualnega pristopa za učinkovitost preprečevalne dejavnosti. Preprečevalna dejavnost na tem področju je pomembna tudi zato, ker dinamika sodobnega življenja ne omogoča, da bi se problemi reševali v družini.

Odgovornost za reševanje mladoletniškega prestopništva naši sogovorniki v prvi vrsti pripisujejo staršem oziroma družini, potem CSD, policiji in vzgojno-izobraževalnim institucijam. Samo devet od petnajstih sogovornikov (60%) meni, da je za preprečevanje mladoletniškega prestopništva odgovorna celotna družba, torej vse institucije oziroma posamezniki, ki se na tak ali drugačen način srečujejo z otroki/mladimi, so jim blizu in na njih lahko (s pozitivnim vzgledom) vplivajo.

Dvanajst od petnajstih (80%) sogovornikov meni, da reševanju problema mladoletniškega prestopništva v Murski Soboti in okolici ni namenjeno dovolj pozornosti oziroma drugače, premalo je organizacij, ki se na splošno ukvarjajo s tem problemom. Največji problem pa naši sogovorniki vidijo v tem, da organizacij, ki bi se ukvarjale s specifično problematiko (npr. preprečevanje uživanja nedovoljenih drog), sploh ni. Največ sogovornikov (53%) kot razlog za takšno stanje navaja pomanjkanje finančnih sredstev. 6 sogovornikov (40%) meni, da ni dovolj mentorjev oziroma strokovnih delavcev, 5 (33%) jih meni, da ni primernih prostorov/infrastrukture in le 2 sogovornika (13%) menita, da ni interesa organizacij za izvajanje preventivnih dejavnosti³¹. Pomembni drugi razlogi, ki so jih navedli posamezni sogovorniki, so tudi: zatiskanje oči, da problematika ni tako velika, področje preprečevanja mladoletniškega prestopništva ni urejeno na nacionalni ravni (ni nacionalne strategije), lokalna skupnost temu področju namenja premalo pozornosti, premalo aktivna civilna družba, pomanjkanje komunikacije med obstoječimi organizacijami in otroki/mladimi oziroma nepravilen pristop organizacij.

³¹ Pri vprašanju, »Kakšni so razlogi, da se več ne dela z otroki/mladimi (v smislu preprečevalne dejavnosti)?«, so sogovorniki lahko izbirali med več možnimi odgovori in so se lahko hkrati odločili za več danih odgovorov, zato procenti posameznih razlogov skupaj ne predstavljajo celote – 100%.

Pri vprašanju *»Ali menite, da imajo mladi v Murski Soboti in okolici dovolj možnosti za kvalitetno preživljanje prostega časa?«* so se sogovorniki razdelili približno na pol. 8 sogovornikov (53%) je odgovorilo ne, 7 (48%) sogovornikov da. Od tistih, ki so odgovorili z da, 4 sogovorniki izpostavljajo nemotiviranost mladih za aktivno preživljanje prostega časa. Mlade je potrebno privabiti, na nek način zmotivirati, da se vključujejo v že obstoječe organizacije in jih z zanimivim dogajanjem v organizacijah prepričati, da ostanejo. Problem Murske Sobote in okolice je tudi v tem, da ni dovolj širokega/pestrega obsega dejavnosti ali drugače, mladi se v ponujenih dejavnostih ne najdejo (to ni to, kar bi jih zanimalo).

Ko smo sogovornike spraševali, kaj bi po njihovem mnenju mlade najbolj pritegnilo k aktivni udeležbi (oziroma kaj v Murski Soboti in okolici manjka), sta bila izmed ponujenih odgovorov najpogostejša ulično delo z mladimi in dnevni center za mlade. Trije sogovorniki niso izbrali nobenega ponujenega odgovora, temveč so brez premisleka odgovorili, da je to vprašanje potrebno zastaviti mladim – mlade je potrebno vprašati, kaj si želijo oziroma potrebujejo. Vodja policijskega okoliša in ravnateljica dijaškega doma menita, da bi se v Murski Soboti moral ustanoviti Klub mladih. Klub mladih bi bil prostor zbiranja in izražanja mladih na različnih področjih. Prav tako bi lahko mladi, ki imajo kakršne koli težave, v klubu poiskali pomoč pri strokovnih delavcih ali vrstnikih, kajti tudi z »običajnim« pogovorom se da rešiti marsikatera težava. Program dejavnosti bi se ustvarjal skupaj z mladimi glede na njihove želje in potrebe. Takšen klub bi predstavljal alternativo ulici in pasivnemu preživljanju prostega časa (npr. doma pred televizijo).

Vsi sogovorniki so odgovorili, da njihove organizacije sodelujejo z drugimi organizacijami, vendar smo skozi odgovore na vprašanje *»Kako si predstavljate medinstitucionalno sodelovanje oziroma multidisciplinaren pristop za zmanjševanje mladoletniškega prestopništva?«* posredno ugotovili, da kvantiteta sodelovanja ni enaka kvaliteti. Multidisciplinarni pristop se uresničuje v obliki multidisciplinarnih timov, ki se sestanejo šele takrat, ko postane problem »dovolj« velik. Medinstitucionalno sodelovanje na področju primarnega preprečevanja mladoletniškega prestopništva zahteva večjo zavzetost, boljši pretok informacij, večjo fleksibilnost in manj ostre meje med organizacijami, manj

birokracije, več mreženja, bolj sproščen in odprt odnos med organizacijami ter razdelitev vlog in odgovornosti.

Večina organizacij v svoje delo vključuje tudi prostovoljce, nekatere izmed njih brez prostovoljcev sploh ne bi mogle obstati. Največ prostovoljcev je upokojencev, manjših podjetnikov (sponzorstva) in dijakov višjih letnikov srednje šole (v okviru obveznih izbirnih vsebin). Prostovoljcev študentov je v Murski Soboti zelo malo, kar pa ne preseneča. Murska Sobota ni univerzitetno mesto, kar pomeni, da so mladi med tednom (nekateri tudi čez vikend) v Ljubljani, Mariboru ali na Primorskem. Na splošno je v Murski Soboti in okolici prostovoljno delo iz leta v leto bolj razvito. Za promocijo prostovoljstva si v zadnjih letih še posebej prizadeva Hiša sadeži družbe z medgeneracijskim programom.

10.1 Identificirane organizacije

Organizacije/društva, ki se na območju Murske Sobote in okolice bodisi na neposreden, bodisi na posreden način ukvarjajo s preprečevalno dejavnostjo na področju mladoletniškega prestopništva, so:

- Policijska postaja Murska Sobota,
- Center za socialno delo Murska Sobota,
- Ljudska univerza Murska Sobota,
- Mladinski informativni in kulturni klub (MIKK) Murska Sobota,
- Društvo za prepis znanja in informacij Vöter,
- Društvo prijateljev mladine Murska Sobota,
- Hiša sadeži družbe,
- Osnovne šole v Murski Soboti³²,
- Raziskovalno-izobraževalno središče (RIS) dvorec Rakičan,
- Dijaški dom Murska Sobota,
- Zavod za vzpodbujanje in razvijanje kvalitete življenja PAPILOT,
- Pokrajinski muzej Murska Sobota.

³² Osnovne šole smatramo kot eno organizacijo, ker je njihova dejavnost enaka oziroma zelo podobna.

V nadaljevanju bomo opisali dejavnost identificiranih organizacij/društev, v Prilogi 2 pa so zapisani tudi kontaktni podatki le-teh.

POLICIJSKA POSTAJA MURSKA SOBOTA

Policijska postaja Murska Sobota trenutno izvaja en preventivni projekt – Policist Leon svetuje. V pripravi je preventivni projekt Nazaj k ljudem, ki naj bi se izvajal v sodelovanju z učenci osnovnih in srednjih šol ter lokalno skupnostjo. Več o tem projektu bo znano septembra 2010, ko naj bi se projekt začel izvajati.

Policist Leon svetuje

Vodje policijskih okolišev (v nadaljevanju VPO) na osnovnih šolah po celi Sloveniji od začetka šolskega leta 2008/2009 izvajajo preventivni projekt Policist Leon svetuje. Projekt je namenjen učencem in učenkam 5. razredov devetletnega programa osnovne šole, njegovi cilji pa so:

- otroke seznaniti z nevarnostmi, s katerimi se lahko srečajo v vsakdanjem življenju in jih poučiti o primernem samozaščitnem oziroma preventivnem ravnanju;
- vzpodbujati k pravilnemu obnašanju in doseči, da bodo otroci spoštovali pravila na različnih področjih;
- vključiti starše, učitelje in otroke v iskanje rešitev v konkretnih situacijah;
- povečati prepoznavnost VPO;
- nadgradnja partnerskega sodelovanja policija – otroci – starši – učitelji – lokalna skupnost.

Osrednji pripomoček, ki ga VPO uporablja pri svojih predavanjih, je delovni zvezek Policist Leon svetuje. V delovnem zvezku so obravnavane varnostne vsebine, razdeljene na pet sklopov: promet, pirotehnika, nasilje, kriminaliteta in kolo. Vsakemu sklopu je

namenjena ena šolska ura (45 min), ki ob sproščenem pogovoru med policistom, učenci in učiteljico o težkih temah (recimo nasilju), predstavljenih na zanimiv način, mine prehitro³³.

Preventivna vrednost projekta je predvsem v ustvarjanju dobrih odnosov med učenci in VPO. Le-ti pripomorejo k temu, da učenci bolj upoštevajo opozorila policistov in spoštujejo pravila na različnih področjih. Čim bolj pristni in prijateljski so tovrstni odnosi, lažje je učence pridobiti na svojo stran in jih podrediti svojim ciljem (spoštovanju pravil).

Projekt Policist Leon svetuje je bil v šolskem letu 2008/2009 odlično sprejet. Za evalvacijo projekta so bile izvedene ankete, ki so jih izpolnili starši z otroki ter učitelji. Na lestvici od 1-5 je splošna ocena projekta 4,5. Projekt se izvaja tudi v šolskem letu 2009/2010 in se bo z veliko verjetnostjo tudi v prihodnjem šolskem letu. Več o projektu na:

<http://www.policija.si/index.php/dravljani-in-policija/preventivni-projekti/1162>.

CENTER ZA SOCIALNO DELO MURSKA SOBOTA (CSD)

CSD Murska Sobota opravlja, poleg ostalih nalog, tudi vlogo koordinatorja v lokalni mreži programov socialnega varstva. Izvajalci socialno-varstvenih storitev so poleg CSD-ja tudi druge vladne in nevladne organizacije ter zasebniki, ki dopolnjujejo dejavnost centrov. Zato je potrebno medsebojno povezovanje, dopolnjevanje, načrtovanje in pomoč z namenom, da posamezniku, družini ali širši skupnosti ponudijo tiste programe, ki jih na podlagi ugotovljenih potreb le-ti potrebujejo. CSD Murska Sobota v tem okviru zbira, dopolnjuje in posreduje informacije o potrebah in ponudbi programov v lokalni skupnosti, se medsebojno povezuje z drugimi organizacijami (organizacija in koordinacija skupnih timov, medsebojna izmenjava idej in izkušenj) ter spodbuja izvajanje novih programov (pobude, sodelovanje pri načrtovanju ter strokovna podpora, ki vključuje pomoč pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji programov). Več o mreži socialno-varstvenih programov na:

http://www.csd-ms.si/Mrea_SV_programov_v_Pomurju_kam_vse_po_pomo,175,0.html.

³³ Imeli smo priložnost, biti prisotni, na enem izmed tovrstnih predavanj na temo nasilje, in sicer na Podružnični osnovni šoli v Bodoncih.

Center za socialno delo Murska Sobota trenutno izvaja naslednje preventivne programe za otroke, mladino in družino:

- Laična pomoč družini,
- Pomoč pri socializaciji Romov,
- TOM - telefon za otroke in mladostnike v stiski,
- Krizni center za mlade,
- Juhuhu, zabava je tu (različne delavnice za otroke v času poletnih počitnic),
- druge aktivnosti (največkrat predavanja ali delavnice) se izvajajo po potrebi v sodelovanju z drugimi organizacijami.

Laična pomoč družini

Laična pomoč družini za dom je socialno-varstveni program sekundarne preventive, ki se na CSD Murska Sobota izvaja že od leta 1994. V program so vključene družine z vsemi obsoječimi družinskimi člani in drugimi, otrokom pomembnimi osebami. Program se izvaja na domu uporabnikov, kjer se skozi vsakodnevne aktivnosti laičnega svetovalca odvija večplasten proces neposrednega socialnega učenja. Laični svetovalci s pozitivnimi vedenjskimi vzorci v odnosu do otrok pomagajo le-tim k večji samozavesti, socializaciji in s svojim delom prenaša zgled dobre prakse dela z otroki na ostale družinske člane. Neposredni cilj programa je ukvarjanje z otroki v smislu svetovalnega dela z otroki pri premagovanju težav v odraščanju, ukvarjanje z otroki v njihovem prostem času in pomoč pri aktivnem preživljanju prostega časa, razvijanje učnih in delovnih navad, konkretna učna pomoč, razvijanje primerenega odnosa do vrstnikov in do odraslih ter socialno učenje in druženje. Posredni cilj programa pa je ukvarjanje s starši oziroma pomoč pri vzgoji otrok, utrjevanju starševske in partnerske vloge, iskanju rešitev iz težav, reševanju konfliktov, urejanju odnosov z okoljem ter pomoč pri vodenju družinske ekonomije. Poleg dela v družini se za otroke izvajajo tudi razne delavnice, športne prireditve in nastopi. Otroci imajo možnost skozi te aktivnosti spoznati nove prijatelje (zmanjšuje se socialna osamljenost) in pokazati svoje znanje, veščine in sposobnosti (kar posledično vpliva na krepitev samozavesti).

V letu 2010 program izvaja 15 laičnih svetovalcev v naslednjih občinah: Beltinci, Cankova, Hodoš, Kuzma, Gornji Petrovci, Moravske Toplice, Murska Sobota, Puconci, Rogaševci in Tišina. Vsak laični svetovalec opravlja delo v več družinah (do šest družin) po dogovoru, največkrat 2-3 krat na teden. Laični svetovalci so iskalci zaposlitve, ki imajo najmanj V. stopnjo izobrazbe, praviloma družboslovne usmeritve. Prihajajo iz skupnosti oziroma občine, v kateri se program izvaja. Potrebna znanja za odgovoren odnos do dela in družin izvajalci programa pridobijo skozi redno izobraževanje, ki poteka ves čas zaposlitve. Izobraževanje se začne z uvodnim srečanjem in se nadaljuje z rednimi sestanki na vsake štirinajst dni. Enkrat mesečno je izvedena tudi supervizija z zunanjim strokovnim delavcem. Da bi ugotovili učinkovitost programa, na koncu šolskega leta opravijo evalvacije za vsakega otroka oziroma družino posebej. Pri učiteljih opravijo ankete, feedback od družine pa dobijo skozi pogovore, ker starši v preteklosti anket niso želeli izpolnjevati. Učinkovitost programa se kaže predvsem v izboljšanju ocen v šoli, napredek pa je viden tudi pri samopodobi in povečanju socialnih stikov, kar je tudi glavni cilj programa. Več o programu na: http://www.csd-ms.si/Laina_pomo_druinam_230_0.html.

Pomoč pri socializaciji Romov

CSD Murska Sobota v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje izvaja program, ki je namenjen romskim otrokom in tudi odraslim Romom. Program izvajata dva javna delavca (izmed njiju je ena javna delavka pripadnica romske etične manjšine) neposredno v romskih naseljih. S programom se na splošno skuša dvigniti kakovost življenja romskih otrok ter uveljaviti vrednote solidarnosti, skupnosti in medkulturnega dialoga. Delo je usmerjeno predvsem v koncept moči za prevzemanje nadzora in odgovornosti za lastno življenje ob hitrejšem vključevanju v družbo. Delo z romskimi otroki je osredotočeno predvsem na primarno in sekundarno socializacijo oziroma na pomoč pri le-tej. S programom poskušajo izboljšati samopodobo romskih otrok in povečati njihovo samozavest. Program nudi otrokom kvalitetno preživljanje prostega časa, učenje socialnih iger, spretnosti in predvsem motivacijo pri sprejemanju splošno priznanih vrednot. Romska etnična skupnost je v slovenskem prostoru še vedno odrinjena na rob oziroma marginalizirana. Ravno s tem programom pa se poizkuša z upoštevanjem romskih navad in

kulture vzpostaviti most, s katerim bi se romska etnična skupnost lažje in učinkoviteje povezala s širšo družbo in v njej zaživela. Več o programu na: http://www.csd-ms.si/Socializacija_romskih_otrok,261,0.html.

TOM telefon

Program TOM telefona (telefon za otroke in mladostnike) se na CSD Murska Sobota izvaja že od leta 1995. Telefon za otroke in mladostnike je povezan v mrežo, v kateri dela v štirinajstih svetovalnih skupinah po Sloveniji več kot dvesto svetovalcev – prostovoljcev. Na brezplačno telefonsko številko (080-1234) sprejemajo klice mladih iz cele Slovenije. Klic je brezplačen in anonimen. Namenjen je mladim, ki imajo kakršne koli težave in se želijo o njih pogovoriti. Telefon je dosegljiv vse dni v tednu od 12. do 20. ure, tudi ob nedeljah in praznikih. Pomoč po TOM telefonu letno poišče blizu petnajst tisoč mladih (Horvat, 2010: 9). Več o programu na:

http://www.csd-ms.si/Telefon_za_otroke_in_mladostnike,224,0.html.

Krizni center za mlade (KCM) Murska Sobota

KCM v Murski Soboti deluje od leta 2003. Namenjen je vsem otrokom in mladostnikom v starosti od 6 do 18 let, ki se znajdejo v stiski ali imajo težave v odraščanju (npr. nevzdržne razmere doma, upor staršem, zavrnitev s strani staršev, adolescentna kriza, problemi, povezani s šolo, s sovrstniki, z odraslimi, razmišljanje o samostojnosti ...) in so iz pomurske regije. V KCM Murska Sobota otrokom in mladostnikom nudijo informiranje, svetovanje, osebno pomoč, skupno iskanje možnosti za ustrežnejše reševanje težav, varno nastanitev s takojšnjo ustrezno strokovno pomočjo. Izvajajo tudi svetovanja za starše otrok in mladostnikov, otroke in mladostnike pa pripravljajo za vrnitev v družino ali urejajo bivanja drugod v sodelovanju z matičnim CSD. Vsakdan v KCM je podoben življenju v funkcionalni družini. Otroci oziroma mladi odidejo zjutraj v šolo in se po šoli vrnejo v KCM, kjer sami skrbijo za čistočo svojih bivalnih prostorov in okolico hiše. V vsakem trenutku pa se lahko po pomoč obrnejo na strokovne in javne delavce, ki so jim vedno na voljo.

KCM ima tudi dnevni center oziroma »veseli klub«, kot ga sami imenujejo. Dnevni center je odprt za vse otroke in mlade (ne samo za tiste, ki so nastanjeni v KCM) vsak dan uradno od 16-ih do 18-ih, vendar se ura prilagaja tistim, ki v dnevni center prihajajo. V okviru dnevnega centra se otrokom in mladim nudi učna pomoč (za osnovnošolce in tudi srednješolce) in izvajanje kreativnih delavnic oziroma aktivno preživljanje prostega časa mladih. Obisk dnevnega centra se spreminja iz meseca v mesec, odvisen pa je predvsem od dogajanja v šoli (proti koncu šolskega leta se obisk poveča zaradi potrebe po učni pomoči). V aprilu 2010 je dnevni center obiskovalo 25 otrok/mladih, v KCM pa sta bili nastanjeni dve dekleti. Strokovni delavci KCM opravljajo tudi razna predavanja za starše v drugih institucijah (npr. na šolah). Več o KCM na:

http://www.csd-ms.si/Krizni_center_za_mlade,179,0.html.

LJUDSKA UNIVERZA MURSKA SOBOTA

Ljudska univerza Murska Sobota že deseto leto izvaja program PUM – projektno učenje za mlade, ki so stari od 15 do 25 let, niso v šoli, niso zaposleni in nimajo poklicne izobrazbe.

PUM – projektno učenje za mlade

PUM je program, ki mladim pomaga, da odkrijejo, kaj želijo, spoznajo različne poklice in se odločijo za pravega, znova vzljubijo učenje, lažje prebrodijo stiske. Udeleženci programa PUM so mladostniki, ki so iz različnih razlogov opustili šolanje. Udeleženci programa PUM, ki ga imenujejo tudi »šola za življenje«, si s pomočjo mentorjev in mnogih zunanjih sodelavcev zastavijo novo poklicno strategijo, pridobijo višjo stopnjo izobrazbe, splošno razgledanost in številne nove funkcionalne spretnosti. Učenje poteka v obliki projektnega dela vsak dan od osmih do dveh popoldan in temelji na upoštevanju interesov in sposobnosti udeležencev. Dejavnosti, ki se izvajajo v okviru PUM-a, so razna predavanja in delavnice (teme so motivacija, krepitev pozitivne samopodobe, komunikacijske veščine, javno nastopanje, funkcionalno opismenjevanje ter druge aktualne teme, ki zadevajo vsakdan mladostnikov), tečaji tujih jezikov, računalništva in ročnih del, delovanje na mednarodnem področju, sodelovanje s skupinami iz lokalnega okolja, predstavitve in

gostovanja, športna udejstvovanja, ogledi filmov ... Program traja eno šolsko leto, udeleženci se lahko v program vključijo kadar koli med letom in ga zapustijo, ko dosežejo zastavljeni cilj. Na program mlade napoti Zavod za zaposlovanje, vse pogosteje pa prihajajo mladi tudi sami, ker si je projekt s svojim delovanjem v skupnosti ustvaril dobro ime. Nabor udeležencev je zelo pester – od mladih, ki so se vrnil iz prestajanja zaporne kazni do takih, ki šolanja niso zaključili zaradi dolgotrajne bolezni ali smrti v družini. Lahko rečemo, da so s tem programom mladi »pobrani z ulice«, ponudi se jim možnost, da še enkrat premislijo, na nek način osmislijo svoje življenje, zaključijo srednjo šolo, si najdejo zaposlitev ali pridobijo kakšno drugo znanje, ki bi jim v življenju lahko koristilo. Program v šolskem letu 2009/2010 obiskuje 22 udeležencev, 16 fantov in 6 deklet. Za njih »skrbijo« trije mentorji. Program je financiran iz Evropskega socialnega sklada, Zavod za zaposlovanje pa plačuje udeležencem potne stroške in 6 eur »motivacije« za vsak dan prisotnosti. Mentorji redno opravljajo evalvacije in ugotavljajo, da cilj programa (cilji se postavljajo za vsakega posameznika posebej) doseže 85-90% udeležencev. Več o programu na:

http://www.lums.si/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=378&lang

MLADINSKI INFORMATIVNI IN KULTURNI KLUB (MIKK) MURSKA SOBOTA

MIKK je javni zavod, ustanovljen s strani Mestne občine Murska Sobota, financiran delno iz občinskih sredstev, največ finančnih sredstev za delovanje pa pridobijo s prijavljanjem na razne razpise. Namenjen je predvsem mladim od 14. leta naprej, za mlajše pa občasno v sodelovanju z drugimi organizacijami izvajajo razne aktivnosti (ustvarjalne delavnice, lutkovne predstave, šahovski turnir za OŠ ...). Glavne dejavnosti MIKK-a so:

- neformalno izobraževanje (tudi priprave na maturo);
- brezplačne multimedijske delavnice, s katerimi vzbujajo kreativnost mladih;
- plačljive delavnice, kot sta likovna in kitaraska;
- klubska scena: koncertna dejavnost → v tem okviru lahko omenimo Mali Veliki MIKKov oder, kjer se lahko predstavijo mladi bandi;
- spletna kavarna: brezplačen dostop do interneta;

- informacijska pisarna, namenjena posredovanju različnih informacij;
- ob sredah brezplačen čaj v MIKKovi kavarni;
- sodelovanje v urbanih akcijah in podpora na večjih glasbenih festivalih;
- in seveda še veliko več.

Več o MIKKu na <http://www.mikk.si>.

DRUŠTVO ZA PREPIH ZNANJA IN INFORMACIJ VÖTER

Društvo za preprih znanja in informacij Vöter je bilo ustanovljeno v drugi polovici leta 2004. Od tedaj so bili izpeljani številni projekti, katerih namen je ponuditi mladim in vsem drugim v Pomurju čim več znanja in informacij na drugačen, manj formalen način, jih vzpodbuditi k razmišljanju, jim omogočiti udeleževanje na različnih delavnicah, jih motivirati za aktivno delovanje v lokalnem okolju in za povezovanje na regionalni, državni in mednarodni ravni, jim dati možnost za soudeležbo v javnih debatah in okroglih mizah, kjer lahko izrazijo svoje probleme in želje. Prednost društva je sodelovanje z lokalno televizijo TV AS Murska Sobota, preko katere se z aktivnostmi društva seznanijo velik delež prebivalstva v Pomurju. Društvo se financira s prijavljanjem na razpise, zato morajo teme njihovih projektov prilagajati razpisanim temam. Uspešno končani projekti Društva Vöter (povezani s tematiko preprečevanja mladoletniškega prestopništva) so:

- »MLADI, ALKOHOL IN PROMET«,
- »VSI DRUGAČNI, VSI ENAKOPRAVNI«,
- »NASILJU RECI NE!«,
- »NASILJE IN MLADI«,
- »PROSTOVOLJSTVO? ZAKAJ PA NE!«,
- »NAUČIMO SE JAVNEGA NASTOPANJA«,
- »V PROSTEM ČASU SEM PROSTOVOLJEC/KA«,
- »TELEVIZIJSKE DELAVNICE« - delavnice za mlade v času počitnic,
- »ENAKOST MED SPOLOMA – DA ALI NE?«.

Več o društvu Vöter na <http://www.tv-as.net/Predstavitev,465,0.html>.

DRUŠTVO PRIJATELJEV MLADINE (DPM) MURSKA SOBOTA

Društvo prijateljev mladine Murska Sobota organizira, soorganizira ali koordinira posamezne dogodke oziroma aktivnosti, primerne glede na letni čas. V poletnem času DPM organizira dve vrsti letovanj v Baško: preventivno -zdravstveno ter brezplačno letovanje za otroke iz socialno ogroženih družin. Počitnice za otroke se organizirajo tudi v spomladanskem in jesenskem času po različnih kotičkih naše Slovenije. Pozimi se organizirajo ustvarjalne delavnice v smislu aktivnega preživljanja prostega časa mladih, v času zimskih počitnic pa tudi smučarski tabori za otroke. DPM soorganizira aktivnosti v tednu otroka ter pustovanje v Murski Soboti, prav tako posamezne športne aktivnosti skozi celo leto. DPM ima vlogo koordinatorja pri Otroškem parlamentu za pomursko regijo. Društvo ima samo enega zaposlenega, funkcionira pa s pomočjo članov oziroma prostovoljcev.

HIŠA SADEŽI DRUŽBE

Hiša sadeži družbe (v nadaljevanju HSD) je prva hiša v Sloveniji, ki ponuja medgeneracijski program. Medgeneracijski program HSD temelji na konceptu prostovoljnega sodelovanja med generacijami. To sodelovanje je osmišljeno skozi prenos znanj in izkušenj ter skozi skupno ustvarjanje med posamezniki različnih generacij. Starejši in mlajši prostovoljci skupaj načrtujejo in izvajajo različne delavnice: od zeliščarskih in kuharskih, do ustvarjalnih, literarnih, fotografskih in novinarskih, računalniških, pa vse do šiviljskih. Program HSD skozi delavnice ohranja tradicionalna znanja, posameznike pa vzpodbuja k vseživljenskemu učenju. Poleg delavnic se v HSD s pomočjo prostovoljcev izvaja tudi učna pomoč za različne predmete osnovnih in srednjih šol. Namen projekta HSD je vzpodbuditi lokalni in regionalni razvoj z medgeneracijskim sodelovanjem in razvijanjem inovativnih socialnih ter izobraževalnih programov. S pomočjo prostovoljnega dela starejše in mlajše generacije želijo senzibilizirati posameznike za stiske ljudi, vzpostaviti bolj strpno, odgovorno in socialno občutljivo družbo ter vzpodbuditi ljudi k bolj nesebičnim oblikam povezovanja. Več o HSD na: <http://hisa.sadezidruzbe.org/>.

OSNOVNE ŠOLE V MURSKI SOBOTI (I, II, III)

Primarna naloga šol je vzgoja in izobraževanje. Šole pa v okviru svetovalne službe opravljajo tudi (primarno, največkrat pa sekundarno in terciarno) preventivno dejavnost. Svetovalne delavke na osnovnih šolah svetujejo učencem, njihovim staršem in učiteljem. V sodelovanju z razredniki v okviru razrednih ur, same ali s pomočjo zunanjih strokovnih delavcev izvajajo predavanja oziroma učne delavnice na temo učenje, sposobnosti, znanje, razvijanje socialnih veščin, medsebojni odnosi, medvrstniška pomoč, medvrstniško nasilje, ustrezno in sprejemljivo reševanje konfliktov, strpnost, odvisnosti, zdravo življenje ... Predavanja oziroma učne delavnice z vzgojno-izobraževalno vsebino se izvajajo tudi za starše učencev. Ko se pokaže potreba oziroma problem, svetovalne delavke dodatno skupinsko ali individualno, delajo z učenci in njihovimi starši v obliki svetovalnih razgovorov. Individualno obravnavajo učence z vedenjskimi, čustvenimi in učnimi težavami ter jih usmerjajo oziroma napotujejo tudi na druge institucije po pomoč (npr. CSD). Za individualne obravnave opravljajo sprotne in končne evalvacije. Tudi sicer svetovalne delavke analizirajo in spremljajo socialno klimo in delo na šoli s pomočjo različnih anket in vprašalnikov. Z začetkom šolskega leta 2009/2010 so šole dolžne izdelati vzgojni načrt šole. Vzgojni načrt mora v grobem obsegati:

- temeljne vrednote in vzgojna načela,
- vzajemno sodelovanje s starši,
- vzgojne dejavnosti (preventivne dejavnosti, svetovanje in usmerjanje učencev),
- vzgojne postopke,
- vzgojne ukrepe.

Če kateri izmed učencev resneje prekrši pravila šole, se mu izreče primeren vzgojni ukrep. Vendar se učenca v takem primeru ne le kaznuje, temveč se zanj izdelata individualni načrt z namenom, da se preprečijo nadaljnje kršitve oziroma prestopki. Uresničevanje individualnega načrta za posameznega učenca se preverja s sprotnimi in končno evalvacijo.

RAZISKOVALNO-IZOBRAŽEVALNO SREDIŠČE (RIS) DVOREC RAKIČAN

RIS dvorec Rakičan od leta 2008 izvaja celoletni program Družinskega centra za osebnostni razvoj družine (v nadaljevanju DCOR) v poletnih mesecih, od leta 2005 pa poletne taborne za otroke.

Družinski center za osebnostni razvoj družine (DCOR) Murska Sobota

DCOR nudi psihosocialno pomoč partnerjem, staršem in otrokom, ki se v svojem življenju soočajo s kakršnimi koli težavami in zaradi svoje stiske potrebujejo podporo in pomoč strokovnjakov. Najpogostejši problemi, ki se rešujejo v obliki družinske terapije, so:

- problemi, povezani z vzgojo otrok;
- družinski odnosi in odnosi med partnerjema (težave s komunikacijo znotraj družine in v širšem okolju, problem ločenih staršev);
- pomoč in podpora ob življenjskih izzivih, spremembah, tragedijah (smrt družinskega člana, odvajanje od odvisnosti, prihod otroka, izguba službe itd.);
- socialna stiska oziroma finančna stiska.

Proces svetovanja vodi in usmerja strokovnjak/inja, ki je zdravnik, psihiater, psiholog, socialni delavec, družinski terapevt ali dr. medicine. Pri izvajanju programa poleg omenjenih strokovnjakov sodelujejo še s srednješolskimi in visokošolskimi izobraževalnimi institucijami, s policijsko upravo s področja družinske problematike in zunanjimi psihosocialnimi terapevti ter predavatelji. V DCOR organizirajo tudi razne posvete oziroma predavanja ter razne motivacijske delavnice na teme, kot so: Družina (vloga in naloge družine, funkcionalnost družine, odnosi v družini, odnosi med partnerjema), Komunikacija, Nasilje (predavanje na to temo je izvedel znan slovenski psihoterapevt Bogdan Žorž), Nasilje med mladimi, Mladostniki in stres, Premagajmo stres, Kako do boljšega uspeha v šoli ... DCOR je pripravil tudi zloženko s predstavitev njihovih vsebin in možnosti nudenja individualne pomoči vsem tistim, ki le-to potrebujejo. Natisnjeno barvno zloženko so posredovali vsem institucijam, kamor ljudje prihajajo po pomoč, od zdravstva, centra za socialno delo, nujne medicinske pomoči, policijske postaje, zavodov itd ...

Program DCOR delno financira Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, delno pa se financira sam s prijavljanjem na razpise in prostovoljnim delom. Za uporabnike je program brezplačen. Več o DCOR na:

http://www.ris-dr.si/sl/page.asp?id_informacija=158&id_language=1&id_meta_type=12.

Poletni tabori za otroke

Iz dneva v dan je v Pomurju čedalje več otrok, katerim starši zaradi finančne stiske ne morejo omogočiti vključevanja v razne (plačljive) dejavnosti v času poletnih počitnic. Otroci so zaradi tega prevečkrat prepuščeni sami sebi, cesti, televiziji ali računalniku. To dejstvo je pred petimi leti pripeljalo RIS dvorec Rakičan do ideje o organizaciji poletnih taborov za otroke. Poletni tabori se izvajajo v mesecu juliju in avgustu. Posamezen tabor traja 5 dni. Poletnega tabora se lahko udeleži vsak otrok od 5. do 14. leta, ki si to želi. Za otroke iz socialno ogroženih družin je tabor brezplačen (financiran je s sredstvi, pridobljenimi s prijavo na razpise Mestne občine Murska Sobota), za ostale otroke pa morajo starši pokriti del stroškov oz. poravnati simbolično kotizacijo. Program tabora poteka po ustaljenem urniku od ponedeljka do petka, med 7.00 in 16.00 uro. V tem času imajo udeleženci tri obroke (zajtrk, kosilo in popoldansko malico), skozi ves dan pa na razpolago, sadje, vodo ter sokove. Večina aktivnosti poteka zunaj, v naravi (grajski park), kjer otroke animirajo ter okoljsko osveščajo animatorji – prostovoljci skozi igro, šport, ples... V kreativnih delavnicah otroci v sodelovanju s starejšimi prostovoljci izdelujejo izdelke iz gline, fimo mase, gipsa, das mase, ličja, voska ter drugih naravnih materialov. V okviru tabora se izvajajo tudi delavnice angleškega jezika, srednjeveške delavnice, jahanje in še marsikaj. V petih letih je RIS dvorec Rakičan na poletnih taborih gostil skupno čez 850 otrok.

DIJAŠKI DOM MURSKA SOBOTA

Dijaški dom Murska Sobota v okviru javne službe zagotavlja bivanje z nastanitvijo in prehrano ter pogoje za interesne aktivnosti dijakov, vajencev in študentov višjih šol. Poleg tega se v Dijaškem domu Murska Sobota izvaja tudi dejavnost vzgoje in izobraževanja

otrok in mladine s posebnimi potrebami. Da bi zapolnili prosti čas dijakov in dijakinj, poteka v prostem času niz aktivnosti. Največ časa namenijo športnim aktivnostim, kar jim omogočajo lepa igrišča ob domu. Interesne dejavnosti imajo svoj urnik delovanja, ki je prilagojen prostemu času dijakov. V zimskem času enkrat tedensko koristijo telovadnico, v kateri dekleta igrajo odbojko, fantje pa mali nogomet. Ob večerih v domu potekajo razne delavnice, v katerih dijaki in učenci razvijajo svoje ročne spretnosti pri oblikovanju različnih izdelkov. Več o Dijaškem domu Murska Sobota na: <http://www.d-dom.ms.edus.si>.

Ravnateljica Dijaškega doma Murska Sobota si prizadeva, da bi dijaški dom v prihodnosti postal odprt prostor kreativnega preživljanja prostega časa in nekakšno »zatočišče«, prostor 24-urne sprejetosti in (samo)potrditve tudi za tiste otroke in mlade, ki v domu niso nastanjeni. Ker ima dijaški dom ustrezne prostore in strokovni kader, bi lahko postal nekakšen »nadomestek« za dom in družino, nenazadnje alternativa vzgojnim domovom. Otroci in mladi bi na ta način, brez etikete, v varnem zavetju »doma« lahko razvijali svoje sposobnosti, pozitivno izkoriščali svoje talente in uresničevali ustvarjalne, podjetniške in še kakšne ideje. Ker pa eno brez drugega ne gre (oziroma eno brez drugega predstavlja le začasno rešitev problema), bi v »domu« delali tudi s starši otrok in mladih, predvsem pa z mladimi starši/družinami, ki se mogoče ne zavedajo, kakšna odgovornost je imeti in vzgajati otroka ali pa sami pri tem zaradi mladosti in neizkušenosti niso najbolj uspešni. Da bi ideja o »domu« dejansko zaživela, je najprej potrebno soglasje Mestne občine Murska Sobota, nemalo pa je tudi drugih preprek za zrušitev katerih je potreben določen čas.

POKRAJINSKI MUZEJ MURSKA SOBOTA

Pokrajinski muzej Murska Sobota v okviru pedagoških programov v času počitnic in predprazničnem času ponuja različne delavnice za otroke in mladostnike v spremstvu staršev, posamično ali s šolsko skupino, vodene ogledne stalne in občasne razstave za različne skupine šolskih otrok ter tematske učne ure. Več o programu delavnic Pokrajinskega muzeja Murska Sobota na: <http://www.pok-muzej-ms.si/?jezik=slo&vsebina=dok&id=71>.

PAPILOT - ZAVOD ZA VZPODBUJANJE IN RAZVIJANJE KVALITETE ŽIVLJENJA, OE MURSKA SOBOTA

Zavod PAPILOT med drugim izvaja predavanja in delavnice za otroke in starše na temo preprečevanje nasilja med vrstniki in doma ter nudi psihosocialno pomoč žrtvam kaznivih dejanj.

11 Preverjanje hipotez in interpretacija rezultatov

Iz statističnih podatkov Policijske uprave Murska Sobota lahko razberemo, da se obseg mladoletniškega prestopništva na tem območju v zadnjih letih bistveno ne spreminja, medtem ko so na Okrožnem sodišču v Murski Soboti v letu 2009 zabeležili kar velik porast obravnavanih kazenskih zadev zoper mladoletnike.

Kot smo zapisali že v teoretičnem delu diplomske naloge, se mladoletniško prestopništvo ne pojavi kar naenkrat (otrok/mladostnik ne bo kar brez razloga pretepel vrstnika). Opozoril, ki se kažejo kot uporništvo oziroma odklonsko vedenje, največkrat ne jemljemo dovolj resno. Zatiskamo si oči, da problematika vendarle ni tako velika in da se bodo otroci/mladi po obdobju adolescence prej ali slej »umirili«.

Naši sogovorniki opažajo odklonska vedenja, ki kličejo po pozornosti, že pri otrocih v višjih razredih osnovne šole in pri mladih. Neupoštevanje navodil, nespoštovanje avtoritete, neprimerno obnašanje in grdo govorjenje (preklinjanje) so lahko le znak uporništva v obdobju adolescence, kar hitro pa te oblike lahko prerastejo v razne agresije, objestnost, izsiljevanje med vrstniki ... Če je prisoten še alkohol in nedovoljene droge, smo lahko samo korak stran od storitve kaznivega dejanja mladoletnika. Tudi s samopoškodovanjem (rezanje žil pri deklicah v višjih razredih osnovne šole) otrok/mladostnik izraža neko stisko, kateri je potrebno nameniti pozornost in ugotoviti vzrok za takšno početje. Problem sodobne družbe je v tem, da so otroci/mladi preveč prepuščeni sami sebi. Pedagoginja na eni od osnovnih šol v Murski Soboti opaža, da se nekateri otroci zadržujejo na šoli tudi do šeste ure zvečer. Razlogov za to je lahko seveda več, vendar je najbolj logičen ta, da domov nočejo, drugam pa ne morejo iti.

Glede na napisano, moramo Hipotezo 1 nekoliko spremeniti oziroma razširiti: *»Ne glede na obseg mladoletniškega prestopništva je preprečevalna dejavnost nujno potrebna«*. S tem se strinjajo tudi vsi naši sogovorniki. Preprečevanje prestopništva mladih se začne s

preprečevanjem odklonskega vedenja. Najboljša alternativa odklonskemu vedenju pa je zagotovo kakovostno preživljanje prostega časa otrok/mladih.

Na območju Murske Sobote in okolice smo identificirali 12 organizacij/društev, ki otrokom/mladim nekaj ponujajo. Večina predstavnikov organizacij/društev je bila presenečena, da smo jih izbrali za intervjuvanje, češ da se oni ne ukvarjajo s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva. Ko smo razložili, da je bistvo primarnega preprečevanja mladoletniškega prestopništva v tem, da do prestopniškega vedenja sploh ne pride (in ne ukvarjanje z mladoletnimi prestopniki), so na pogovor pristali. Po opravljenih pogovorih lahko rečemo, da se na območju Murske Sobote in okolice s preprečevanjem mladoletniškega prestopništva neposredno ukvarjajo VPO, CSD (s KCM), Ljudska univerza s programom PUM in osnovne šole v okviru svetovalne dejavnosti. Ostale organizacije/društva s svojim delovanjem (čeprav se tega mogoče sploh ne zavedajo) prispevajo pomemben delež. MIKK, HSD, Dijaški dom vsakodnevno, Društvo Vöter, DPM, RIS dvorec Rakičan, Pokrajinski muzej in PAPILOT pa občasno (največkrat pa v času šolskih počitnic) otrokom/mladim ponujajo aktivno preživljanje prostega časa ali predavanja oz. učne delavnice za otroke/mlade in njihove starše.

Število indentificiranih organizacij je večje, kot smo na začetku predvideli, vendar se z rezultati raziskave o dejanskem stanju na območju Murske Sobote in okolice ne smemo zadovoljiti. Vedno znova se nam postavlja vprašanje, zakaj nekateri otroci vsak dan do šeste ure zvečer ostajajo na šoli in ne odidejo domov ali zakaj se otroci/mladi zbirajo med bloki in (najmanj) kadijo in pijejo. Skupaj s sogovorniki smo prišli do logičnega sklepa, da problem najverjetne tiči tako v okolju oziroma družbi kot v nemotiviranosti otrok/mladih za drugačno početje. Otrokom/mladim moramo ne samo ponuditi alternative takšnemu početju, temveč jih predvsem vzpodbujati, da se vključijo in ostanejo vključeni v organizirane dejavnosti. Ni toliko pomembna kvantiteta ponujenih možnosti, temveč predvsem kvaliteta ter čim bolj širok spekter aktivnosti, med katerimi lahko vsak otrok/mladostnik najde nekaj zase.

Hipotezo 2 moramo nekoliko dopolniti in popraviti: *»Na območju Murske Sobotne in okolice deluje 12 organizacij, ki si s svojim delovanjem bodisi na neposreden, bodisi na posreden način (čeprav se tega mogoče sploh ne zavedajo) prizadevajo zmanjšati obseg mladoletniškega prestopništva«.*

Hipotezo 3 lahko delno potrdimo. Identificirane organizacije med seboj bolj ali manj sodelujejo, vendar kot smo že pri predstavitvi rezultatov raziskave ugotovili – kvantiteta sodelovanja ni enaka kvaliteti le-tega. Poleg tega smo ugotovili tudi, da se nekatere identificirane organizacije/društva med seboj premalo ali sploh ne poznajo (kako naj v tem primeru sodelujejo?). Nemajhen problem predstavlja tudi (ne)komunikacija med organizacijami/društvi in otroci/mladimi. Pristop organizacij/društev bi moral biti drugačen, vključen otrok/mladostnik pa zaradi vključitve oziroma preživljanja prostega časa v določeni organizaciji/društvu ne bi smel biti stigmatiziran³⁴.

Večina identificiranih organizacij/društev v svoje delo vključuje tudi prostovoljce. Nekatere izmed njih brez prostovoljcev sploh ne bi mogle obstati, so pa tudi take organizacije/društva, ki prostovoljcev ne vključujejo, zato ker njihovo delo zahteva specifična znanja oziroma sposobnosti. Tako tudi Hipoteze 4 ne moremo v celoti sprejeti, dodamo pa lahko, da pripravljenost za prostovoljno delo na splošno v Murski Soboti in okolici iz leta v leto narašča.

³⁴ Primer: otroci/mladi se ne vključujejo v dejavnosti dnevnega centra v okviru KCM, zato ker že sama vključitev oziroma preživljanje prostega časa tam pomeni, da je s temi otroci/mladimi (ali njihovimi družinami) nekaj narobe.

12 Zaključni sklepi, razmišljanja in predlogi

»Če ti nekdo nalašč stopi na nogo, ga ne odrini. Morda je to znamenje, da te potrebuje.«

(avtor neznan)

Malo je otrok/mladih, ki bodo v stiski pristopili k odraslemu (pa naj si bo to starš, učitelj, socialni delavec, policist, zaposlen v nevladni organizaciji ...) in ga prosili za pomoč. Otroci/mladi svojo stisko izražajo s početjem, ki ga odrasli prevečkrat narobe razumejo. Kdor dela s problematičnimi otroki/mladimi, ve, da se največji »huligani« od »ta pridnih« otrok/mladih razlikujejo samo v načinu izražanja samega sebe.

V teoretičnem delu diplomske naloge smo s študijem literature želeli poiskati najboljši pristop za zmanjševanje mladoletniškega prestopništva, v raziskovalnem delu pa preveriti izpolnjevanje pogojev za uresničevanje predlaganega pristopa na območju Murske Sobotne in ožje okolice.

Ugotovili smo, da miselnost strokovnjakov s področja mladoletniškega prestopništva o pomembnosti preventivnega dela z otroki/mladimi počasi izpodriva represivno naravnost, čeprav se še vedno pojavljajo dvomi v učinkovitost preprečevalnih dejavnosti. Premik se mora zgoditi predvsem v glavah ljudi, ki vsakodnevno prihajajo v stik z otroki/mladimi in se zgražajo nad njihovim (neprimernim) početjem. Tudi starši se vse premalo zavedajo svoje odgovornosti in ko pride tako daleč, nad svojim otrokom/mladim dvignejo roke, ga predajo pristojnim institucijam in rečejo: »delajte z njim, kar hočete.«

Na podlagi analize dejanskega stanja na območju Murske Sobotne in okolice lahko ugotavljamo dobre in slabe strani ter »manjko« trenutne ponudbe preprečevalnih dejavnosti. Za mesto, kot je Murska Sobota, 12 organizacij, ki na tak ali drugačen način prispevajo svoj delež preprečevalne dejavnosti, ni tako malo. Število tovrstnih organizacij/društev se bistveno zmanjša, če nas zanimajo le tiste, ki se z otroki/mladimi vsakodnevno, torej kontinuirano, ukvarjajo. VPO izvaja svoja predavanja na posamezni osnovni šoli v obsegu 5 šolskih ur na leto, skupno 3ure in 45min, in to samo za učence 5.

razredov osnovne šole. Laična pomoč družini se v okviru CSD Murska Sobota za posamezno družino izvaja po dogovoru, najpogosteje 2 – 3 krat na teden. Program Pomoč pri socializaciji Romov izvajata samo dva javna delavca, kar pomeni, da se program ne more izvajati vsak dan v vseh romskih naseljih. Društvo Vöter je zaradi financ vezano na razpise in razpisano tematiko. DPM Murska Sobota organizira samo občasne aktivnosti, najbolj pa se angažira v poletnih mesecih. RIS dvorec Rakičan organizira občasna predavanja za starše in taborje za otroke v poletnih mesecih. Predvidevamo, da je DCOR kot svetovalni center v okviru RIS dvorca Rakičan še premalo poznan, saj ga v pogovorih ni omenil nobeden od sogovornikov (razen seveda predstavnika RIS dvorca Rakičan). Zavod PAPILOT v sodelovanju z drugimi organizacijami/društvi organizira občasna predavanja in učne delavnice. Pokrajinski muzej Murska Sobota pripravlja nekaj delavnic za otroke in njihove starše, predvsem v času počitnic in predprazničnem času. Dijaški dom Murska Sobota (za enkrat) nudi nastanitev, prehrano in aktivno preživljanje prostega časa samo za svoje varovance. MIKK Murska Sobota ima sicer vedno odprta vrata kavarne in informacijske pisarne, vendar se druge aktivnosti, v smislu aktivnega preživljanja prostega časa, prav tako izvajajo samo občasno. Tako nam ostanejo v okviru CSD Murska Sobota KCM in TOM telefon, v okviru Ljudske univerze Murska Sobota PUM, v okviru šol svetovalne delavke oziroma pedagoginje na šolah ter HSD, ki otrokom/mladim vsakodnevno nekaj nudijo, pa naj si bo to svetovanje (TOM telefon, svetovalne delavke na šolah, KCM, PUM), kakovostno preživljanje prostega časa (KCM, PUM, HSD) ali (dodatno) izobraževanje (PUM, HSD). Izmed nazadnje naštetih organizacij oziroma programov samo TOM telefon zagotavlja otrokom/mladim stoodstotno anonimnost. V dnevni center KCM pridejo otroci/mladi največkrat po učno pomoč pred ocenjevalnim obdobjem. Če moraš k svetovalni delavki na šoli, to pomeni, da si nekaj ušpičil ali da je s tabo nekaj narobe. Organiziranih delavnic v HSD se po večini udeležujejo upokojenci, otroci/mladi pa le, če so te delavnice v okviru šol. Če se nek otrok/mladostnik zaradi lastnih interesov vendarle želi udeležiti kakšne izmed delavnic, je v družbi vrstnikov označen kot »čudak«. Edino le program PUM si je s svojim delovanjem v skupnosti ustvaril »dobro ime« in tako se mladi samoiniciativno vključujejo v program, ker se zavedajo, da izgubiti ne morejo nič, pridobijo pa lahko ogromno. In prav to je ključ do večje motiviranosti otrok/mladih za vključevanje v dejavnosti organizacij/društev.

Otrokom/mladim moramo ne samo ponuditi alternative ulici ali pasivnemu preživljanju prostega časa, temveč jih predvsem privabiti, da se vključijo in ostanejo vključeni v organizirane dejavnosti. Zmotivirati otroke/mlade za kakršno koli koristno udejstvovanje je v današnjem času zelo težka naloga. To nam bo uspelo samo s pravilnim pristopom in ponudbo dovolj širokega spektra aktivnosti (da bo vsak lahko našel nekaj zase). Izmed predlogov naših sogovornikov izstopa ideja VPO-ja in ravnateljice Dijaškega doma Murska Sobota o ustanovitvi kluba mladih. V preteklosti je klub mladih v Murski Soboti že obstajal, vendar je zaradi premajnega nadzora skrenil iz začrtane poti. Zaradi prisotnosti alkohola in drog so klub mladih morali zapreti. Otroci/mladi torej v klubu ne bi smeli biti povsem prepuščeni sami sebi, prav tako pa ne bi smeli čutiti prevelikega nadzora, saj se v tem primeru najverjetneje v klub ne bi želeli vključiti. Alkohol in sploh droge bi morale biti v klubu strogo prepovedane, prav tako vsakršno nasilje. Postaviti bi se morala jasna »pravila igre«, sama »igra« pa bi bila prepuščena otrokom/mladim. V klubu bi bil vedno na voljo vsaj en strokovni delavec, ki bi koordiniral želene dejavnosti in svetoval otrokom/mladim.

Največji »manjko« naši sogovorniki vidijo v tem, da organizacij, ki bi se ukvarjale s specifično problematiko (npr. preprečevanje uživanja nedovoljenih drog), v Murski Soboti in okolici sploh ni. Razen metadonskega zdravljenja v Ambulanti za zdravljenje in preprečevanje odvisnosti od nedovoljenih drog ni nobenega preventivnega programa s prodročja uživanja alkohola in nedovoljenih drog. CSD Murska Sobota tako kot vsem drugim tudi odvisnikom nudi osebno in denarno pomoč. Problem odvisnosti se na tak način ne rešuje, saj si odvisniki s tem denarjem kupijo drogo. Vendar, če denarja ne bi dobili legalno preko CSD, bi ga najverjetneje s krajo. Otroke/mlade bi bilo potrebno seznanjati ne toliko o učinku drog in njihovih posledicah (ker je to lahko povod za eksperimentiranje), temveč predvsem o zdravem načinu življenja, mladosti brez drog in alkohola, več bi moralo biti akcij, kot je »Z glavo na zabavo« in podobno. Otroke/mlade moramo prepričati, da se uživanje alkohola in drog ne izplača, tiste, ki so v svet alkohola in drog že zašli, pa motivirati za reševanje problema lastne odvisnosti.

Preventivni programi se povečini financirajo s sredstvi, pridobljenimi na javnih natečajih oziroma razpisih (bodisi državnih, bodisi občinskih). Direktor MIKK-a meni, da je problem NVO in javnih zavodov v tem, da se noben ne ukvarja z njimi. Ustanovijo se, potem pa so »kot otroci iz disfunkcionalnih družin prepuščeni sami sebi«. Vendar, če bi dobili denar od države, bi zopet izgubili svojo avtonomnost. Problem je torej bolj kompleksen kot izgleda na prvi pogled.

Polovica naših sogovornikov meni, da se več oziroma kvalitetneje na področju preprečevanja mladoletniškega prestopništva ne dela zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Druga polovica je prepričana, da se denar že »najde«, če ga iščemo na pravih mestih. Finančna sredstva nenazadnje »ponuja« tudi Evropska unija, le znati jih moramo pridobiti in dobro izkoristiti. Ko govorimo o finančnih sredstvih, moramo gledati tudi nekoliko širše, v smislu razvoja gospodarstva celotne pomurske regije, ki še vedno velja za najrevneši del Slovenije.

Pri preprečevanju mladoletniškega prestopništva se moramo zavedati omejitev, ki jih ne moremo preseči kot posamezniki ali zaključene skupine strokovnjakov. Pripravljeni moramo biti za sodelovanje in povezovanje ter priznati, da skupaj zmoremo več in bolje. Medinstitucionalno sodelovanje na področju primarnega preprečevanja mladoletniškega prestopništva zahteva večjo zavzetost, boljši pretok informacij, večjo fleksibilnost in manj ostre meje med organizacijami, manj birokracije, več mreženja, bolj sproščen in odprt odnos med organizacijami, razdelitev vlog in odgovornosti, torej kakovostno sodelovanje večih organizacij/društev za doseg skupnega cilja.

Vprašanje, ki ostaja odprto je, kako vzpodbuditi oziroma motivirati mlade – dijake višjih letnikov srednjih šol in tiste študente, ki kljub majhni ponudbi študijskih programov študirajo v Murski Soboti ali zaradi neizpoljenih obveznosti »pavzirajo« ter mlade iskalce zaposlitve – za prostovoljno delo. Prostovoljci na tak ali drugačen način veliko prispevajo k delovanju posamezne organizacije in kar je pomembno, pri prostovoljnem delu ne gre zgolj za enostranko korist, temveč za sožitje, ki predstavlja koristi tako za organizacijo kot za prostovoljce.

Preprečevalna dejavnost na področju mladoletniškega prestopništva zahteva kontinuirano izobraževanje in usposabljanje strokovnjakov, učiteljev in prostovoljcev, ki delajo z otroki/mladimi. Posebna pozornost mora biti namenjena staršem, predvsem mladim, neizkušnim, nepripravljenim za tako pomembno nalogo in odgovornost, kot je starševstvo. Nič ne pomaga, če se dela samo z otrokom/mladostnikom, kajti prej ali slej bo ta otrok/mladostnik prišel nazaj v družino in ponovno prevzel vzorce obnašanja, ki se jih je naučil od staršev. Že dolgo je znano, da mladoletni prestopniki ne prihajajo samo iz disfunkcionalnih družin. Gonja za materialnimi dobrinami, da bi otroku/mladostniku lahko omogočili čim več in boljše, ima ponavadi nasproten učinek. V tempu, ki ga narekuje sodobno življenje, si starši vzamejo vedno manj časa za svoje otroke, potem pa so presenečeni, ko ugotovijo, da njihov otrok kljub vsemu izobilju (v smislu materialnih dobrin) milorečeno »kakšno ušpiči« ali pa to celo zanikajo (moj otrok pa res ni takšen).

V Sloveniji se še vedno premalo zavedamo pomena evalvacij preventivnih programov. Ne smemo se zadovoljiti s trenutnim stanjem – »pa saj (nekaj) se dela z mladimi«. Dosti bolj koristno bi bilo, če energije ne bi izgubljali tam, kjer ni potrebno in bi vse sile usmerili v tisto, kar res deluje.

Nehajmo si zatiskati oči, da problematika mladoletniškega prestopništva ni »dovolj« velika. Da to ni naš problem, ni izgovor za neukrepanje. Mladoletniško prestopništvo je problem posamezne skupnosti in nenazadnje celotne družbe, zato je za reševanje tega problema odgovoren prav vsak posameznik.

Prizadevati si moramo za ustvarjanje takih okoliščin in alternativ, ki bodo otrokom/mladim perspektiva prihodnosti. Videti moramo dobro, tisto, kar je v vsakem otroku/mladostniku in jim pomagati, da to v sebi vidijo tudi sami. Kajti vsak zase lahko stori neizmerno več, kot bi kdaj koli mogli za njega storiti drugi.

LITERATURA

1. Ajduković, M. (1990). Nekateri vidiki družinske vzgoje deklet in fantov s prestopniškim in predprestopniškim vedenjem. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41 (2), 98-103.
2. Antončič, E. (2005). Medvrstniško nasilje in prestopniško vedenje otrok in mladostnikov. V A. Črnak-Meglič (ur.), *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji* (str. 261-279). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Maribor, Aristej.
3. Brinc, F. (2000). Pojavnost mladoletniškega prestopništva v svetu in v Sloveniji. V A. Šelih (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje* (str. 113-135). Ljubljana, Bonex.
4. Cajner Mraović, I. (1997). Družinska patologija mladoletnih storilcev nasilniških deliktov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48 (3), 301-306.
5. CTC Prevention Strategies Guide. Pridobljeno 1. 2. 2010 na http://download.ncadi.samhsa.gov/Prevlne/pdfs/ctc/CTC%20Prevention%20Strategies%20Guide%20_pdf.pdf.
6. Dekleva, B. (1989). Osnovnošolski otroci deset let kasneje: Nadaljevalna študija in napovedovanje odklonskega vedenja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41 (3), 253-263.
7. Erjavec, K., Volčič, Z. (1999). *Odraščanje z mediji: Rezultati raziskave Mladi in mediji*. Ljubljana, Zveza prijateljev mladine.
8. Farrington, D. P. (2003). Advancig knowledge about the early prevention of adult antisocil behavior. V P. D. Farrington, J. Coid, (ur.), *Early prevention of adult antisocial behavior* (str. 1-32). Cambridge, UK, New York, Cambridge University Press.
9. Golob, M. (1957). Mladoletni povratniki iz kriminalnih družin. *Kriminalistična služba, Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, VIII (1), 167-206.

10. *Guide for implementing the comprehensive strategy for serious, violent, and chronic juvenile offenders* (1994). Part II: Preventing Serious, Violent, and Chronic Delinquency and Crime. Washington: U.S. Department of Justice.
11. Hawkins, J. D., Catalano, R. F. (2005). *Investing in Your community's Youth: Introduction to the Communities That Care system*. Pridobljeno 1. 2. 2010 na <http://download.ncadi.samhsa.gov/Prevline/pdfs/ctc/Investing%20in%20Your%20Community's%20Youth.pdf>.
12. Horvat, M. (2010). Tom je poln otroškega življenja. Eni jočejo, drugi se smeji. *Vestnik*, LXII (18), 9.
13. Ivanuš, M., Skalar, V., Klanjšek, A. (1959). Družina mladoletnih delinkventov z Jesenic. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, X (2), 39-54.
14. Kanduč, Z. (2003). *Onkraj zločina in kazni*. Ljubljana, Študentska založba.
15. Kanduč, Z. (2005). Žrtve, žrtvovanje in preživetje v postmodernih časih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 56 (2), 134-146.
16. Kazenski zakonik (2009). Pridobljeno 11. 2. 2010 na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=kazenski+zakonik&mandate=-1&unid=UPB|1B04368E4254FD4BC12575C40026DF98&showdoc=1>.
17. Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Pridobljeno 11. 2. 2010 na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>.
18. Kos-Mikuš, A. (1992). Varovalni dejavniki psihosocialnega razvoja – uporabnost za preprečevanje mladoletniškega prestopništva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 43 (1), 25-32.
19. Kuzmanič Korva, D. (2005). Socialni servisi za otroke, mladostnike in družine. V A. Črnak-Meglič (ur.), *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji* (str. 205-220). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor, Aristej.
20. Liseč, M. (2004). Vzgoja – alternativa nasilju. V A. Anžič, G. Meško, J. Plazar, (ur.), *Zbornik mladoletniško nasilje* (str. 61-71). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
21. Liseč, M., Metelko Liseč, T. (2004). Vzpostavljanje programa socialnega treninga: vsebina, načrti in dileme. V G. Meško (ur.), *Preprečevanje kriminalitete: teorija,*

- praksa in dileme* (str. 221-232). Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
22. Mencin Čeplak, M. (2000). Šola ter zgodbe o (pre)velikih pričakovanjih in izgubljenih iluzijah. V M. Ule (ur.), *Socialna ranljivost mladih* (str. 119-142). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Šentilj, Aristej.
 23. Meško, G. (1996a). Nekatere strategije kriminalne prevencije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 47 (3), 241-254.
 24. Meško, G. (1996b). V tveganje usmerjeno preprečevanje odklonskosti v mladostništvu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 47 (1), 81-87.
 25. Meško, G. (1997). *Družinske vezi na zatožni klopi?* Ljubljana, Educy.
 26. Meško, G. (1998). *Uvod v kriminologijo*. Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola.
 27. Meško, G. (2000). Pogledi na preprečevanje kriminalitete v poznomodernih družbah. V Pagon, M. (ur.), *Dnevi varstvoslovja* (str. 295 – 306). Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola.
 28. Meško, G. (2002). *Osnove preprečevanja kriminalitete*. Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola.
 29. Meško, G. (2003). Socialna kriminalna prevencija – vizija ali utopija? *Socialno delo*, 42 (6), 347-353.
 30. Meško, G. (2004). Partnersko zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti – želje, ideali in ovire. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55 (3), 258-265.
 31. Mikulan, M. (1995). *Policijska preventiva*. Ljubljana, Tiskarna ministrstva za notranje zadeve.
 32. Mikulan, M. (2004). Preventivno delo policije na področju mladoletniške delinkvence. V A. Anžič, G. Meško, J. Plazar (ur.), *Zbornik Mladoletniško nasilje* (str. 93-102). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
 33. Moffit, E. T., Caspi, A. (2003). Preventing the intergenerational continuity of antisocial behavior: Implications of partner violence. V P. D. Farrington, J. Coild (ur.), *Early prevention of adult antisocial behavior* (str. 109-129). Cambridge, UK, New York, Cambridge University Press.

34. Možina, K. (2004). Skala – mladinska ulična vzgoja. V G. Meško (ur.), *Preprečevanje kriminalitete: teorija, praksa in dileme*. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
35. Možina, K., Pinosa, R. (2004). Mladi in ulica: kako z nasiljem. V A. Anžič, G. Meško, J. Plazar, (ur.), *Zbornik mladoletniško nasilje* (str. 225-234). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
36. Muršič, M. (2004). Opredelitev nasilja v sodobnih medosebnih odnosih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55 (4), 388-394.
37. Oven, N. (1995). Kontinuiteta odklonskega vedenja otrok in mladoletnikov ter možnosti napovedovanja prihodnjega vedenja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 46 (1), 38-48.
38. Packocinaite, E. (2003). Preprečevanje mladoletniškega prestopništva: Ali socialna prevencija zmanjšuje mladoletniško prestopništvo v Srednji in Vzhodni Evropi? : Primerjava med Češko, Litvo in Poljsko. *Varstvoslovje*, 5 (2), 107-120.
39. Pavlović, Z. (1985). Študentje – prostovoljci in vzgojni ukrepi oddaje v disciplinski center (kakor jih vidijo mladostniki). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 36 (4), 340-344.
40. Petrovec, D. (2003). *Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana, Mirovni Inštitut.
41. Plohl, S. (2004). Dnevni center za otroke – Vitamini. V A. Anžič, G. Meško, J. Plazar, (ur.), *Zbornik mladoletniško nasilje* (str. 163-171). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
42. *Preventing Crime & Promoting Responsibility: 50 programs that help communities help their youth* (1995). Washington, Council.
43. Program za otroke in mladino 2006 – 2016. Pridobljeno 15. 10. 2009 na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/pom2006_2016_splet_241006.pdf.
44. Rener, T. (2000). Ranljivost, mladi in zasebno okolje. V M. Ule (ur), *Socialna ranljivost mladih* (str. 91-118). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Šentilj, Aristej.

45. Simunišek, V. (2004). Celostna pomoč otrokom in mladostnikom s težavami pri odraščanju – skupnostni programi za mlade Centra za socialno delo Ljubljana Moste-Polje. V A. Anžič, G. Meško, J. Plazar (ur.), *Zbornik mladoletniško nasilje* (str. 73-80). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
46. Singer, M., Mikšaj-Todorović, L. (1989). *Delinkvencija mladih*. Zagreb, Globus, Udružena samoupravna interesna zajednica socijalne zaštite grada Zagreba, Fakultet za defektologiju Sveučilišta.
47. Skaberne, B., Blejec, M., Skalar, V., Vodopivec, K. (1965). Kriminalna prevencija in osnovnošolski otroci. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 14 (1), 1-14.
48. Skalar, V. (1957). Vpliv družinskega okolja na oblikovanje frustracijskih stereotipov, motivacijskih mehanizmov in obrambnih mehanizmov pri skupini delinkventne mladine in odsev teh vidikov v TAT. *Kriminalistična služba, Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, VIII (1), 141-159.
49. Skalar, V. (2000a). Vzgojni zavodi na prelomu tisočletja. *Socialna pedagogika*, 4 (1), 21-31.
50. Skalar, V. (2000b). Vzgojni zavodi v funkciji preprečevanja delinkventnosti in disocialnosti pri otrocih in mladostnikih. V A. Šelih (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih: vzroki, pojavi, odzivanje* (str. 151-164). Ljubljana, Bonex.
51. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1998). Ljubljana, DZS.
52. Šelih, A. (1971). Dezorganizacija družine in njen vpliv na mladinsko prestopništvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 22 (4), 251-257.
53. Thornberry, T. P. (1993). Program of Research on the Causes and Correlates of Delinquency: The Rochester Youth Development Study. V *Safeguarding our youth: Violence prevention for our nation's children: Forum proceedings* (str. 21-26). Washington, July 20-21, 1993. Washington, U.S. Department of Education.
54. Tomori, M. (1983). Avtoagresivno vedenje pri mladostnikih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 34 (4), 310-318.
55. Tomori, M. (1987). Psihodinamika nasilnega vedenja v adolescenci. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 38 (4), 305-312.

56. Tomori, M. (2000). Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu. V A. Šelih (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje* (str. 89-111). Ljubljana, Bonex.
57. Ule, M. (2000). Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V M. Ule (ur.), *Socialna ranljivost mladih* (str. 15-89). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad republike Slovenije za mladino; Šentilj, Aristej.
58. Ule, M., Rener, T., Mencin Čeplak, M., Tivadar, B. (2000). Pregled rezultatov preiskave. V M. Ule (ur.), *Socialna ranljivost mladih* (str. 205-222). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Šentilj, Aristej.
59. Vodopivec, K. (1960). *Življenjske razmere delinkventne mladine*. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

PRILOGA 1

VPRAŠALNIK ZA DELNO STRUKTURIRAN INTERVJU

1.) Kakšen je obseg mladoletniškega prestopništva³⁵ v Murski Soboti (in okolici) glede na ostala večja slovenska mesta (*zanima nas vaše subjektivno opažanje*)?

- a) majhen
- b) velik
- c) povprečen

2.) Katero kaznivo dejanje, ki ga storijo mladoletniki, je najštevilčnejše (*zanima nas vaše subjektivno opažanje*)?

3.) Kolikšen je problem odklonskosti³⁶ mladih v Murski Soboti (in okolici) (*zanima nas vaše subjektivno opažanje*)?

- a) majhen
- b) velik
- c) povprečen

³⁵Pod pojmom mladoletniško prestopništvo razumemo ravnanja mladoletnikov (osebe med 14. in 18. letom starosti), ki pomenijo kršitev kazenskopravnih norm, in jih zakonodajalec glede na stopnjo družbene nevarnosti ravnanja določi kot kazniva dejanja ali pa kot prekrške (Meško, 1997: 90, Oven, 1995: 38).

³⁶ Pod pojmom odklonskost razumemo kršitev kakršnihkoli družbenih norm (Oven, 1995: 38), neprilagojenost, vedenja, ki v veliki meri odsevajo nemir mladoletnikov, kot npr. neopravičeno izostajanje od pouka, beganje z doma, popivanje na javnih mestih, jemanje drog (Meško, 1997: 82), agresivnost – pretepanje ipd. Odklonsko vedenje je nesprejemljivo oziroma nezaželjeno vedenje, ki ga kot takega določa družba.

4.) Katero/a odklonsko/a vedenje/a mladih po vašem mnenju v Murski Soboti (in okolici) predstavlja/jo največji problem (*zanima nas vaše subjektivno opažanje*)?

5.) Ali menite, da je za zmanjševanje mladoletniškega prestopništva/odklonskega vedenja mladih potrebna preprečevalna dejavnost?

a) DA, ker _____

b) NE, ker _____

6.) Kdo je po vašem mnenju ODGOVOREN za reševanje problema mladoletniškega prestopništva?

7.) Katere organizacije na območju Murske Sobote in okolice si s svojim delovanjem, bodisi na neposreden, bodisi na posreden način prizadevajo zmanjševati mladoletniško prestopništvo?

8.) Menite, da je reševanju problema mladoletniškega prestopništva namenjeno dovolj pozornosti (je dovolj organizacij, ki se ukvarjajo s tem problemom)?

a) DA, ni potrebe po dodatnih preprečevalnih dejavnostih

b) NE

9.) Če je odgovor na osmo vprašanje NE, kakšni so razlogi, da se več ne dela z mladimi (v smislu preprečevalnih dejavnosti)?

a) ni interesa organizacij

b) ni interesa mladih (mladi se ne vključujejo v organizirane dejavnosti)

c) ni finančnih sredstev

d) ni primernih prostorov, infrastrukture

e) ni mentorjev/strokovnih delavcev

f) drugo _____

- 10.) Menite, da imajo mladi dovolj možnosti za kvalitetno preživljanje prostega časa?
- a) DA
 - b) NE
- 11.) Če je odgovor na deseto vprašanje NE, kaj bi bilo po vašem mnenju mlade najbolj pritegnilo k aktivni udeležbi?
- a) ulično delo z mladimi
 - b) dnevni center/i za mlade
 - c) izvajanje občasnih prostočasnih aktivnosti (športno udejstvovanje, ustvarjalne delavnice)
 - d) poletni tabori, kolonije
 - e) delavnice v okviru šol
 - f) drugo _____
- 12.) Na kakšen način si vaša organizacija prizadeva zmanjševati mladoletniško prestopništvo (oziroma, kaj ponujate mladim v smislu kvalitetnega preživljanja prostega časa)? Katere programe/projekte izvajate?
- _____
- 13.) Ali pri svojem delu sodelujete z drugimi organizacijami/posamezniki?
- a) DA
 - b) NE
- 14.) Če je odgovor na trinajsto vprašanje DA, s katerimi organizacijami/posamezniki sodelujete in na kakšen način?
- _____
- 15.) Kako si predstavljate medinstitucionalno sodelovanje oziroma multidisciplinaren pristop za zmanjševanje mladoletniškega prestopništva?
- _____

16.) Ali v svoje delo vključujete tudi prostovoljce?

a) DA

b) NE

17.) Če je odgovor na šestnajsto vprašanje DA, kakšen menite, da je doprinos prostovoljcev k vašemu delu?

18.) Menite, da je na območju Murske Sobote (in okolice) na splošno dovolj razvito prostovoljno delo?

a) DA

b) NE

19.) Če je odgovor na devetnajsto vprašanje DA, na katerem področju?

20.) Če je odgovor na devetnajsto vprašanje NE, menite, da bi ga bilo potrebno vzpodbujati?

PRILOGA 2

Seznam identificiranih organizacij s kontaktnimi podatki

Organizacija	Naslov	Dejavnost	Kontaktna oseba	Telefonska št.
Policijska postaja Murska Sobota	Ulica arhitekta Novaka 11, 9000 Murska Sobota	preventivni projekt Policist Leon svetuje	VPO za območje MO Murska Sobota, g. Tomaž Trajbarič	041 792 338
Center za socialno delo Murska Sobota	Slovenska ulica 44, 9000 Murska Sobota	izvajanje vzgojnih ukrepov, nadzorstvo, vedenjske težave	ga. Tanja Lang	02 535 11 64
		koordinacija v lokalni mreži socialnega varstva	ga. Carmen Šeruga Bednar	02 535 11 66
		laična pomoč družini	ga. Polonca Felicijan	02 535 11 65
		pomoč pri socializaciji Romov	ga. Danijela Cug	02 535 11 51
		TOM telefon	ga. Martina Horvat Kuzma	02 535 11 46
Krizni center za mlade Murska Sobota	Lendavska ulica 15a, 9000 Murska Sobota	krizni in dnevni center	vodja KCM ga. Simona Neuvirt Bokan	02 534 85 82
Ljudska univerza Murska Sobota	Slomškova 33, 9000 Murska Sobota	PUM - projektno učenje za mlade	ga. Darja Dravec	02 535 15 70 041 744 733
MIKK Murska Sobota	Trubarjev drevored 4, 9000 Murska Sobota	mladinski informativni in kulturni klub	direktor g. Dominik Šteiner	02 534 98 90 041 710 560
Društvo Vöter	Gregorčičeva ulica 6, 9000 Murska Sobota	društvo za prepričanja in informacij	predsednica ga. Mirjana Ropoša	02 521 30 30 051 387 777
Društvo prijateljev mladine Murska Sobota	Trg zmage 4, 9000 Murska Sobota	letovanja za otroke in organiziranje občasnih dogodkov	predsednik g. Bojan Nemeč	02 534 86 72
Hiša sadeži družbe	Ulica Štefana Kovača 20, 9000 Murska Sobota	medgeneracijski program, učna pomoč	koordinatorka projekta ga. Nataša Vršič	031 748 412
RIS dvorec Rakičan	Lendavska 28, Rakičan, 9000 Murska Sobota	družinski center za osebnostni razvoj, poletni tabori za otroke	ga. Jožica Smodiš	02 535 18 96
Dijaški dom Murska Sobota	Tomšičeva ulica 15, 9000 Murska Sobota	dejavnost dijaškega doma	ravnateljica ga. Antonija Berden	02 530 03 13
Osnovna šola I Murska Sobota	Ulica Štefana Kovača 32, 9000 Murska Sobota	šolska svetovalna služba	ga. Sergeja Gomboc Mrzlak pedagoginja	02 537 14 68
Osnovna šola II Murska Sobota	Cankarjeva ulica 91, 9000 Murska Sobota	šolska svetovalna služba	ga. Darinka Zelko pedagoginja	02 530 84 28

Osnovna šola III Murska Sobota	Trstenjakova ulica 73, 9000 Murska Sobota	šolska svetovalna služba	ga. Sabina Juhart Vrebac pedagoginja	02 522 34 48
Pokrajinski muzej Murska Sobota	Trubarjev drevored 4, 9000 Murska Sobota	različne delavnice za otroke in mladostnike	ga. Tamara Andrejek	02 527 17 06
PAPILOT, OE Murska Sobota	Plese 9, 9000 Murska Sobota	delavnice za otroke in starše, psihosocialna pomoč žrtvam kaznivih dejanj		02 527 19 00

DELOVNI ŽIVLJENJEPIS

OSEBNI PODATKI	
Ime in priimek	Bernarda Puhan
Naslov	Bogojina 76, 9222 Bogojina
E-pošta	bernardapuhan@yahoo.de
GSM	041 639 523
Datum rojstva	10. 1. 1986
Spol	ženski
Državljanstvo	slovensko

IZOBRAŽEVANJE	
Obdobje	1. 10. 2004 - junij 2010
Fakulteta	Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru
Naziv izobrazbe	univ. dipl. varstvoslovec
Obdobje	1. 9. 2000 - 15. 7. 2004
Srednja šola	Gimnazija Murska Sobota
Naziv izobrazbe	gimnazijski maturant

ZNANJA IN VEŠČINE	
Materni jezik	slovenski jezik
Nemški jezik (na lestvici 1 - 5)	ustno 4, pisno 4
Angleški jezik (na lestvici 1 - 5)	ustno 3, pisno 3
Računalniška znanja	Microsoft Office, Internet Explorer
Vozniški izpit	B-kategorija

DODATNA IZOBRAŽEVANJA/USPOSABLJANJA	
20. - 22. 5. 2010	Usposabljanje za spremljevalce na letovanju otrok, Zveza prijateljev mladine Maribor, Razlagova 16, 2000 Maribor.
11. 8. 2009	Seminar za izvedbo delavnic "Obarvaj svoje življenje", Rdeči križ Slovenije, Mirje 19, 1000 Ljubljana.
9. 5. 2009	Usposabljanje za prostovoljce - vzgojitelje na letovanjih otrok, Mladinsko zdravišče in letovišče RKS Debeli rtič, Jadranska 73, 6280 Ankaran.
10. - 11. 11. 2007	Uvodno izobraževanje za prostovoljce in prostovoljke, Slovenska Filantropija, Poljanska 12, 1000 Ljubljana.

DELOVNE IZKUŠNJE	
Od marca 2010	Prostovoljno delo - Učna pomoč iz matematike v Hiši Sadeži družbe, Štefana Kovača 20, 9000 Murska Sobota.
16. 9. 2009 - 5. 10. 2009 3. 11. 2009 - 4. 12. 2009 v marcu 2010	Administrativno delo na Zavodu RS za šolstvo, Območna enota Murska Sobota, Slomškova ulica 33, 9000 Murska Sobota.
17. 11. 2008 - 29. 5. 2009	Administrativno delo na Sektorju za izobraževanje in strokovno usposabljanje javnih uslužbencev, Ministrstvo za javno upravo, Tržaška 21, 1000 Ljubljana.
8. 8. 2008 - 16. 8. 2008 15. 8. 2009 - 22. 8. 2009	Prostovoljno delo vzgojitelja, Mladinsko zdravilišče in letovišče RKS Debeli rtič, Jadranska 73, 6280 Ankaran.
1. 10. 2007 – 30. 6. 2008	Prostovoljno delo v Cent'ru Most – program učno-vzgojne pomoči pri Centru za socialno delo Ljubljana – Moste Polje, Ob Ljubljani 36 a, 1000 Ljubljana.
Študijsko leto 2007/2008 Študijsko leto 2008/2009 Študijsko leto 2009/2010	Demonstratorica višjega predavatelja Aleša Bučar-Ručmana na Fakulteti za varnostne vede, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana.

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Bernarda Puhan izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom »Preprečevanje mladoletniškega prestopništva – pomen in iskanje najboljšega pristopa« rezultat lastnega dela in da so podatki korektno navedeni.

Slavica Božič, profesorica slovenskega jezika in književnosti, je besedilo diplomske naloge jezikovno pregledala.

Ljubljana, 1. 6. 2010

Bernarda Puhan